

ZARAR SİGORTALARINDA SİGORTACININ HALEFİYETİ

(Subrogation of Insurer in Damage Insurance)

Prof. Dr. Şaban KAYIHAN*

ÖZET

Esasen bir borçlar hukuku kurumu olan halefiyet TBK. m. 127 ile genel olarak düzenlenmiş ve her zaman üçlü hukuki ilişkilerin var olduğu durumlarda gündeme gelen bir hukuki kurumdur. Halefiyetin özünde, üçüncü kişinin asıl borçlu yerine borcu ifa etmesi veya etmek mecburiyetinde kalması olgusu söz konusu olmaktadır. Borçlunun borcunu sözleşmeden veya kanundan kaynaklanan sebeplerle ifa etmek durumunda kalan üçüncü kişi ilke olarak o oranda alacaklının yerine ikame olur ve bundan böyle onun haklarına sahiptir. Halefiyet, özel sigorta hukuku yönünden TTK. m. 1486/1 uyarınca emredici nitelikte olan TTK. m.1472 ile özel bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Diğer yandan 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK.) m. 95/2 ile de bir pasif sigortası niteliğinde olmak üzere, zorunlu mali mesuliyet sigortası (trafik sigortası) yönünden benzer bir düzenleme öngörülmüştür. Bununla birlikte bu iki düzenleme çeşitli yönlerden birbirinden ayrılmaktadır. Bu çalışmada halefiyet TTK. m.1472 yönünden ele alınmış, daha sonra da KTK. m. 95/2, Trafik Sigortası Genel Şartları da göz önüne alınarak incelenmiş, iki düzenleme arasındaki başlıca farklılıklar da ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Zarar sigortası, pasif sigortası, trafik sigortası, halefiyet, sigortacının rücuu.

Abstract

Essentially, subrogation is a law of obligations institution and regulated by the Turkish Obligation Law art. 127 in general and always occurs in cases where triple legal relationship. In subrogation, the third person performs the debt willingly or has to perform instead of debtor. Third person who performs of debtor's obligation according to contract or law replaces the main creditors and has his legal rights. Subrogation, in terms of private insurance law regulated by the Turkish Commercial Code art. 1472. This article is mandatory under the Turkish Commercial Code art. 1486/1. On the other hand, 2918 numbered on Highway Traffic Act art.95 /2 envisages a similar arrangement in passive insurance. However, there are important differences between these two regulations.

* Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

In this study, subrogation examined under the Turkish Commercial Code art. 1472 firstly then examined Highway Traffic Act art.95 /2 considering the General Conditions of traffic insurance. Also, the major differences between the two regulations have been determined.

Keywords: Damage insurance, passive insurance, traffic insurance, subrogation, recourse of the insurer

GİRİŞ

Sigorta sözleşmesi, tam iki tarafa borç yükleyen (*sinallagmatik*) sözleşmelerdendir ve bu sözleşmede¹, sigorta ettirenin asıl borcu prim ödemek; sigortacının asıl borcu ise bunun karşılığında sözleşme süresince sigorta himayesini üzerine almak olarak belirir. Çalışmamızın kapsamı çerçevesinde, bu sigortaları detaylı olarak incelememiz mümkün olmamakla birlikte, zarar sigortalarında sigortacının halefiyeti başlığını kavram olarak anlayabilmek için kısa bir tasnif vermekte yarar görmekteyiz. 6102 sayılı yürürlükteki Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK.) benimsenen klasik sınıflandırma sigorta sözleşmesini, sigorta konusu menfaate göre ayırma tabi tutmaktadır. Buna göre, sigorta sözleşmeleri, *mal sigortası* ve *can sigortası* olarak temelde ikiye ayrılır². Konusunu malvarlığı kıymetlerinin oluşturduğu sigortalar *mal sigortası*; insan hayatına yönelik riskleri güvence altına alan sigortalar ise *can sigortası* olarak isimlendirilir. Sigorta ettirenin uğradığı zararları karşılamak üzere yapılan mal sigortalarına "*zarar veya tazminat sigortaları*" adı verildiğini ifade etmek gerekir³. Zarar sigortası ise kendi içinde *aktif sigortası* ve *pasif sigortası* olarak ikiye ayrılır⁴. Örnek olarak, araç kasko sigortaları aktif sigortaları grubuna girerken zorunlu mali mesuliyet sigortası, (trafik sigortası) sorumluluk sigortaları bağlamında pasif sigortaları ayırımının içinde yer alır.

Kısa tanımını yaptığımız ve niteliğini ifade edip ayrımlarına değindiğimiz sigorta sözleşmeleri türlü sebeplerle sona erer. Bunlardan konumuzla yakından bağlantılı olmak üzere, sözleşme ile teminat altına alınmış olan rizikonun gerçekleşmesi keyfiyettir. İşte, sigorta sözleşmesini sona erdiren rizikonun gerçekleşmesi sebebiyle üçüncü kişilerin sorumluluğu doğmuşsa meydana gelen zarardan ötürü, aktif sigortalarında rizikonun gerçekleşmesinde kusuru olmayan sigorta ettirenin, iki ayrı kişiye

¹ Bu konudaki tartışmalar için bkz. **KAYIHAN, Şaban**, Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu, Ankara 2004, sh. 33 vd..

² **ÇEKER, Mustafa**, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Sigorta Hukuku, 10. Baskı, Adana 2014, sh. 17.

³ **ÇEKER**, Ders Kitabı, sh. 19; **GÜVEL, Enver Alper / GÜVEL, Afif Öndaş**, Sigortacılık, 5. Baskı, Ankara 2010, sh. 120 vd.. Ayrıca bkz. **BOZER, Ali**, Sigorta Hukuku, Genel Hükümler - Bazı Sigorta Türleri, Ankara 2004, sh. 43 vd..

⁴ **GÜVEL / GÜVEL**, sh. 121.

yöneltebileceği iki ayrı alacak hakkı ortaya çıkar⁵. Sigorta ettiren, zararın giderilmesini aralarındaki sigorta sözleşmesi gereğince sigortacıdan talep edebilir. Bu alacak hakkının konusu, sigorta tazminatıdır⁶. Sigorta ettiren, zararın giderilmesini zararın sorumlusu olan üçüncü kişilerden de talep edebilir. Bu alacak hakkının konusu ise haksız fiile dayanan sorumluluk tazminatıdır⁷.

Sigortacının sigorta ettirene karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu sigorta tazminatı ödeme borcu, aynı zararı bir başkasının tazminle yükümlü olması sebebiyle ne azalır ne de ortadan kalkar⁸. Günümüzde genellikle vaki olduğu üzere, sigorta ettiren zararını öncelikle ödeme kabiliyeti tam olan sigortacıdan talep ve tahsil eder⁹. Bunun üzerine sigorta ettiren, zarar sorumlusuna başvurma imkânını kaybeder. Şayet sigorta ettiren hem zarar verenden hem de sigorta şirketinden tazminat almış ise bu durum hukuka aykırılık oluşturur¹⁰. Zira zarar sigortaları bakımından geçerli olan *zenginleşme yasağı* sigorta ettirenin hem sigortacıdan hem de zarar sorumlusundan talepte bulunmasını engeller. Ancak zenginleşme yasağı, zarar sorumlusunun sigorta sözleşmesi sayesinde sorumluluktan kurtulmasına da yol açmamalıdır¹¹. İşte bu noktada sigortacının *kanuni halefiyet* imkânı devreye girer ve sigortacı, sigorta ettirenin haklarına yasa gereği halef olarak ödediği sigorta tazminatını zararın sorumlusundan tahsil etme imkânına kavuşur. Böylece bir yandan, zarar sigortalarında hâkim olan zenginleşme yasağı uygulanırken diğer yandan, zarardan sorumlu olan kişinin sigorta ettirenin iradesine aykırı olarak sorumluluktan kurtulması engellenmiş olur¹². Sigorta ettirenin *“zenginleşmesinin önlenmesi”*, rizikonun gerçekleşmesini onun için çekici olmaktan çıkarır; sigortalı, rizikonun gerçekleşmesini arzulamaz ve hasarın meydana

⁵ OMAÇ, Merih Kemal, Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti, İstanbul 2001, sh. 2.

⁶ OMAÇ, sh. 2.

⁷ OMAÇ, sh. 3.

⁸ OMAÇ, sh. 3.

⁹ OMAÇ, sh. 3.

¹⁰ “Davalının aracının, davacının istibdam ettiği kişi tarafından hasara uğratılmasından sonra tamir edilerek davalıya teslim edildiği anlaşılmaktadır. Davalı aracı tamir edildiği halde, ayrıca sigorta şirketinden hasar tazminatı almıştır. Kasko sigorta nedeniyle sigortalı araçta meydana gelen hasarı ödeyen sigorta şirketi TTK’nun 1301. maddesine dayanarak sigortalının halefi sıfatıyla yaptığı ödeme için olayı meydana getiren ile onu istibdam edene karşı rücu davası açabilecektir. Nitekim davacı aleyhine İstanbul Birinci Asliye Hukuk Mahkemesi’nin 1990/608 esasında kayıtlı olarak rücu davası açıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda davacı hem hasarı gidermek için bir masraf yapmış ve emek harcamış ve ayrıca da sigorta şirketine ödeme yapmak zorunda kalmış olacaktır. Buna karşılık davalı hem hasara uğrayan aracını tamir ettirmiş ve bir bedel ödememiş ve hem de ayrıca sigortadan hasar tazminatı almak suretiyle sebepsiz zenginleşmiş olmaktadır.” Y. 15. HD, T. 27.4.1992, E. 1991/5571, K. 1992/2220, ÇEKER, Mustafa, “Sigortacının Rücu Hakkı”, www.cu.edu.tr/.../sigortacının%20rücu%20hakkı-mustafa%20çeker.doc (5.3.2016).

¹¹ OMAÇ, sh. 17.

¹² OMAÇ, sh. 17; BOZER, Genel Hükümler, 2004, sh. 73; ÇEKER, Sigortacının Rücu Hakkı.

gelmemesi için her türlü tedbiri alır¹³. Ayrıca sigortacının kanuni halefiyeti, sigorta tekniği açısından sigortayı daha ucuz bir hale getirmesi sebebiyle sigorta ettirene önemli bir fayda sağlar. Zira sigorta prim oranları hesaplanırken halefiyet ilkesi nazara alınır ve primler düşük tutulur¹⁴.

İşte sigortacının halefiyeti, rizikonun gerçekleşmesi sebebiyle meydana gelen zararlar için sigorta ettirenin üçüncü bir şahsa karşı herhangi bir hukuki sebebe dayanarak sahip olduğu tazminat alacağı hakkının ödenen sigorta tazminatı miktarınca kanun icabı sigortacıya geçmesidir¹⁵.

Sigortacının halefiyeti, **zarar sigortaları** ile ilgili genel olarak TTK.'nın 1472. maddesiyle düzenlenmişken 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK.) m. 95/2 ile de bir pasif sigortası niteliğinde olmak üzere, zorunlu mali mesuliyet sigortası (trafik sigortası) yönünden benzer bir düzenleme öngörülmüştür. Bununla birlikte iki düzenleme arasında önemli farklılıklar bulunduğunu belirtmek gerekir.

Bu çalışmamızda, bizde sigortacının halefiyetini gerek 6102 Sayılı TTK. m. 1472 açısından üçüncü kişilere talep ve dava hakkının yöneltilmesi; gerekse 2918 Sayılı KTK. m. 95/2 açısından kendi sigorta ettirenine dönülmesi imkânı bakımından değerlendirdik.

Çalışmamızı girişi takiben, iki ana kısımda ele aldık. Birinci kısımda, sigortacının TTK. m. 1472 hükmü yönünden halefiyetini; ikinci kısımda da ise 2918 sayılı KTK. m. 95/2 ve ZMMS (Zorunlu Mali Mesuliyet Sigortası) Genel Şartları açısından sigortacının kendi sigorta ettirenine rücu hakkını inceledik. Çalışmamızı, sonuç bölümünde yapmış olduğumuz değerlendirmelerle nihayete erdirdik.

I. TTK. m. 1472 Açısından Sigortacının Halefiyeti

A. Genel Olarak

Halefiyet kurumu esasen bir borçlar hukuku kurumudur. TBK. m. 127 ile genel olarak düzenlenmiştir. Halefiyet daima üçlü hukuki ilişkilerin var olduğu durumlar-

¹³ OMAĞ, sh. 44; ÇEKER, Sigortacının Rücu Hakkı.

¹⁴ OMAĞ, sh. 46; BOZER, Ali, Sigorta Hukuku, Ankara 1981, sh. 107; KENDER, Rayegan, Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, Güncelleştirilmiş 14. Baskı, İstanbul 2015, sh. 351. Rücu hakkının kullanılması neticesinde elde edilecek başarı ihtimali de prim hadlerinin belirlenmesinde etkili olur. Örnek olarak, hırsızlık sigortacısı, rücu hakkının varlığını asgari ve kısıtlı bir ölçüde nazara alır. Zira rücu edebileceği hırsızın genellikle bulunamayacağı ya da bulunsa bile ödeme kabiliyetinin olmayacağını önceden tahmin edebilir. Bu nedenle hırsızlık sigortasında rücu imkânı primlerin düşmesinde çok etkili olmaz. Buna karşılık, akdi bir sorumluluğun olabileceği hallerde, örnek olarak, yangın sigortacısının karşısında sorumlu olarak bir kiracının bulunduğu hallerde, sigortacı rücu hakkını elverişli koşullarda kullanabileceğini hesaplayarak primi düşük tutabilir. Bkz. OMAĞ, sh. 47.

¹⁵ OMAĞ, sh. 37.

da gündeme gelir. Zira halefiyetin özünde, üçüncü kişinin asıl borçlu yerine borcu ifa etmesi veya etmek mecburiyetinde kalması olgusu söz konusudur¹⁶. İlke olarak, üçüncü kişinin asıl borçlu yerine borcu ifa etmesi ile borç ilişkisi nihayete erer; borca ait teminatlar da son bulur. Bununla birlikte kanunda açıkça öngörülen bazı durumlarda üçüncü kişinin ifası borcu yalnızca dış ilişkide alacaklıya karşı sona erdirir¹⁷. Oysa iç ilişkide borç, borcu asıl ifa yükümü altında bulunan kişiye karşı devam eder. İşte kanundan doğan bu intikaller halefiyet olarak isimlendirilir¹⁸.

Halefiyet kurumunu genel olarak düzenleyen TBK. m. 127 hükmü halefiyeti iki bent olarak düzenlemiş ve bu ihtimallerde, alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişinin, hemen takip eden durumlarda ifası oranında alacaklının haklarına halef (ardıl) olacağını öngörmüştür.

“1. Başkasının borcu için rehnedilen bir şeyi rehinden kurtardığı ve bu şey üzerinde mülkiyet veya başka bir ayni hakkı bulunduğu takdirde.

2. Alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişinin ona halef olacağı, borçlu tarafından ifadan önce alacaklıya bildirildiği takdirde”.

Sözün geçen hükmün son fıkrası *“diğer halefiyet hâllerine ilişkin kanun hükümleri saklıdır”* düzenlemesini öngörerek bu hususta başkaca hukuk dallarında da halefiyet olabileceğini bu durumda da evvelemlerde o halefiyete ilişkin kanun kurallarının uygulanması gerekeceğine işaret etmiştir. İşte konumuzu teşkil eden halefiyete ilişkin özel düzenleme TTK. m.1472 tarafından öngörülmüştür. O halde sigorta hukukuna ilişkin halefiyette bu hüküm uygulama alanı bulacaktır.

Konuyu düzenleyen TTK. m. 1472 hükmü ise aşağıdaki gibidir:

“Sigortacı, sigorta tazminatı ödemediğinde hukuken sigorta ettirenin yerine geçer. Sigorta ettirenin gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel kadar sigortacıya intikal eder. Sorumlulara karşı bir dava veya takip başlatılmışsa, sigortacı mahkemenin veya diğer tarafın onayı gerekmeksizin halefiyet kuralı uyarınca, sigortalısına yaptığı ödemeyi ispat ederek, dava veya takibi kaldığı yerden devam ettirebilir.”

Sigortacının kanuni halefiyetini düzenleyen söz konusu hüküm, TTK. m. 1486/1 uyarınca emredici niteliktedir. Bu nedenle taraflar, sigorta sözleşmesine konacak bir kayıtla sigorta ettirenin hasar karşılığını hem sigortacıdan hem de zarar verenden almasını kararlaştıramazlar¹⁹. Eğer bu hükme aykırı bir düzenleme tesis

¹⁶ BOZKURT, Tamer, Ticaret Hukuku C.IV, Sigorta Hukuku, Güncellenmiş 9. Baskı, Ankara 2016, sh.173.

¹⁷ BOZKURT, s.173.

¹⁸ BOZKURT, s.173.

¹⁹ OMAĞ, sh. 55.

edilirse sadece bu düzenleme değil sözleşmenin tümü geçersiz olur. Bu düzenleme haklı olarak eleştiriye konu edilir²⁰. Gerçekten, kısmi butlanı uygulayıp, sözleşmeyi ayakta tutma ilkesini uygulama imkânı varken bu özel düzenleme ile sigorta ettirenler aleyhine bir durum ortaya çıkmaktadır. Kanaatimizce sigorta hukukunun kurallarını, ilke olarak sigorta ettirenler lehine olabilecek yarı emredici nitelikte kabul ettiğimizde, uygulamada, bu ve benzeri durumlarda sözleşmenin tümünü batıl saymak yerine, halefiyeti ortadan kaldırmaya yönelik koşulları geçersiz sayarak halefiyet prensibine bu ihtimalde de işlerlik kazandırılabilir. Bu itibarla halefiyeti ortadan kaldırmaya yönelik şartları ihtiva eden bir sigorta sözleşmesinin tamamen geçersiz olduğunu düzenlemek, sigorta hukuku yönünden doğru değildir.

Hemen belirtelim ki sigortacının halefiyeti, zarar sigortaları için benimsenmiş olup, can sigortalarında sigortacının halefiyet hakkı yoktur²¹. Can sigortaları, meblağ sigortası niteliği taşıdığından sigortacı, sigorta ettirene/sigortalıya uğradığı reel zararı değil de poliçede öngörülen belirli bir tutarı ödeme borcu altındadır. Bu itibarla can sigortalarında, sigortalının, sigortacıdan tazminat aldıktan sonra, zarar veren üçüncü kişilerden ikinci bir tazminat talep etmesi de hukuken mümkündür²².

Buna karşılık, hastalık sigortasında ilaç, hastane ve tedavi masrafları niteliği itibariyle zarar sigortası sayılır ve bu durumlarda, sigortacının ödediği tazminat oranında sigortalının haklarına halef olacağı ve zarardan sorumluluğu bulunan üçüncü kişilere başvuru hakkını elde edeceği kabul edilmiştir. Hastalık Sigortası Genel Şartları'nda da bu yönde hükümler bulunmaktadır. Dolayısıyla, bir can sigortası türü olduğu halde, hastalık sigortalarında yukarıda belirtmiş olduğumuz ilaç ve hastane gibi tedavi masrafları, niteliği itibariyle zarar sigortaları sayıldıkları için bu ihtimalde sigortacının sözleşmeden doğan bir halefiyet hakkının mevcut olduğu kabul edilir²³.

Sigortacının sigorta ettirenin yerine geçerek zarar sorumlusu üçüncü şahıs aleyhine sigorta ettirenin dava ve talep haklarına sahip olabilmesi için bazı şartların bir araya gelmesi gereklidir. Bu şartları takip eden başlıkta ele aldık.

B. Sigortacının Halefiyetinin Şartları

1. Geçerli Bir Sigorta Sözleşmesinin Varlığı

Sigortacının zarar sorumlusu üçüncü kişiye talep hakkını yöneltebilmesi için zarar görenin tahsil edeceği tazminatın sigorta sözleşmesine dayanan akdi bir yükümlülük gereğince ödenmesi gereklidir. Hukuken geçerli bir sigorta sözleşmesinin

²⁰ ULAŞ, Işıl, Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2012, sh. 244.

²¹ BOZER, Genel Hükümler, sh. 73.

²² ÇEKER, Sigortacının Rücu Hakkı.

²³ ÇEKER, Sigortacının Rücu Hakkı.

varlığı, sigortacının tazminat ödeme borcunun hukuki sebebidir²⁴. Eğer sigortacı, hukuken hüküm ifade etmeyen bir sigorta sözleşmesine dayanarak ödemede bulunursa TTK.'nın 1472. maddesine dayalı olarak bir halefiyetten söz edilemez²⁵. Bu takdirde, sigortacı, hataen ödeme yapmış ise ödediğini sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayalı olarak geri isteyebilir²⁶ [Bkz. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK) m. 77 vd.]. Benzer şekilde, sigorta sözleşmesinin sona ermesinden sonra gerçekleşen rizikolardan dolayı ödeme yapan sigortacının halefiyet hakkı bulunmamaktadır²⁷. Ayrıca sigorta ettirene yapılan ödemenin sigorta poliçesi ile teminat altına alınmış olan bir rizikonun meydana getirdiği zarara yönelik olmalıdır²⁸.

2. Sigorta Bedelinin Ödenmesi

Sigortacının kanuni halefiyet imkânına kavuşmasının diğer bir şartı, Kanun maddesinde açıkça ifade edildiği üzere sigorta tazminatının ödenmiş olmasıdır²⁹. Sigortacı, sigorta ettirenin zararını karşılamadığı müddetçe onun yerine geçerek dava açamaz. Sigortacı, ödemeyi bizzat sigortalya veya onun yetkili temsilcisine yapabilir. Sigortalı, usulüne uygun olarak yapılan bir ödemeyi kabul etmeyerek alacaklı temer-

²⁴ OMAÇ, sh. 71.

²⁵ OMAÇ, sh. 73; KENDER, sh. 354.

²⁶ OMAÇ, sh. 73.

²⁷ ULAŞ, sh. 227.

²⁸ BOZKURT, sh.176.

“Sigortacı ancak sigorta poliçesi hükümleri çerçevesinde ödemekle yükümlü olduğu tazminatı ödedikten sonra, bunu TTK.’nın 1301. maddesi gereğince rizikonun gerçekleşmesine neden olan kimseden rücu isteyebilir. Bunun dışında, poliçede teminat dışı kalan hallerde yapılan ödemelerden dolayı sigortacının rücu davası açması mümkün değildir”. Y.11.HD. 22.3.1985, E.1985/1696, K.1985/1936 sayılı kararı. BOZKURT, sh.176.

²⁹ BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 110; BOZKURT, sh.175.

“Türk Ticaret Kanunu’nun 1301. maddesi, “Sigortacının sigorta bedelini ödedikten sonra hukuken sigorta ettiren kimse yerine geçeceğini” kabul etmiştir. Bu nedenle sigortacının rücu hakkını kullanabilmesi için her şeyden önce sigorta sözleşmesinde öngörülen sigorta bedelini sigortalya ödemesi gerekir. Olayımızda; davacı sigorta şirketi, sigortalı araçta meydana gelen hasarın sigorta teminatı dışında kaldığı gerekçesiyle hasar tazminatını ödememiş ve uyuşmazlık dava konusu olmuştur; sigortalı araç maliki tarafından açılan dava ilk önce reddedilmişse de daha sonra Yargıtay tarafından bozulmuş ve bu suretle hasarın teminat içinde kaldığı anlaşılmıştır. Bu nedenle davacı sigorta şirketinin sigortalı araç malikine bir ödemede bulunması kaçınılmazdır. İşte davacı, ödemesi kaçınılmaz olacak ancak henüz kapsamı hükümlerle belirlenmemiş tazminatı istemektedir; ödemeden dava açmasının sebebi de “mahkeme ilâmıyla yapılacak ödeme tarihinde iki yıllık zamanaşımı süresinin dolacağı” olgusudur. Gerçekten davacı sigorta şirketi ödeme tarihinden sonra bu davayı açmış olsaydı halefiyet kuralı gereğince zamanaşımı savunmasıyla karşılaşılacaktı (YİBK., 17.01.1972 gün, 2/1 sayılı). Bu, TTK.’nın 1301. maddesinin ve anılan içtihadı birleştirme kararının kaçınılmaz sonucudur. Davacı sigorta şirketinin bu sonuçtan kendisini kurtarması için tek yol ödemeyi rızaen yaparak rücu hakkını sağlamasıdır. O halde mahkemenin ödeme yapılmadığından rücu hakkının doğmadığı kabul edilerek ret kararı vermesi doğrudur.” Y. 4. HD, T. 11.6.1990, E. 1990/3730 K. 1990/5124, ÇEKER, Sigortacının Rücu Hakkı.

rüdüne düşmüşse sigortacı, TBK'nin alacaklı temerrüdü hükümlerine göre (TBK m. 106 vd.) sigorta tazminatını hâkimin tayin edeceği bir yere tevdi ile borcundan kurtulur ve bu andan itibaren halefiyet hakkını kazanır³⁰. Sigorta ettirenin tazminat alacağı üzerinde tasarruf yetkisi kalmadığı veya sınırlandırıldığı hallerde ise sigorta tazminatı iflas masasına ödenir ve sorumluluk tazminatının sigortacıya geçmesi bu suretle sağlanır³¹.

Belirtmek gerekir ki sigortacı tarafından sigortalısına poliçe hükümlerinde yer almayan bir ödeme yapılması halinde sigortacı halefiyet hakkı kazanamaz. *Ex gratia* (lütuf ödeme) adı verilen bu tür ödemeler, müşteriye hoş görünmek veya ileride iyi ilişkiler kurmak amacıyla yapılan ödemelerdir³². Ancak böyle bir durumda ve yapılan ödemenin yasaların emredici hükümlerine, ahlaka ve kamu düzenine aykırı olmaması koşulu ile *ex gratia* ödeme yapılırken düzenlenecek ibranamede sigortalı uğradığı zarardan kaynaklanan alacak ve dava hakkını TBK m. 183 vd. madde hükümleri gereğince sigortacıya devredebilir³³.

Sigortacının halefiyet hakkına kavuşabilmesi için gerçek hak sahibine ödeme yapmış olması gereklidir. Yargıtay kararına konu olan bir olayda, tersaneci, inşa ettiği gemiye ilişkin olarak iş sahibi lehine sigorta yaptırmıştır. Deneme yüzüğü sırasında geminin batması nedeniyle iş sahibine ödeme yapan sigorta şirketi, tersanecinin olayda kusuru bulunmasına dayalı olarak tersaneciye karşı halefiyetten kaynaklanan tazminat davası açmıştır. Başkası hesabına yaptırılan mal sigortası nedeniyle sigortalıya ödeme yapan sigortacının sigorta ettirene halefiyet davası açıp açamayacağı; yani başkası hesabına sigorta ettirenin, bu sigorta ilişkisinde üçüncü kişi sayılıp sayılamayacağını inceleyen mahkeme, sigorta sözleşmesini yapan ve primleri ödeyen sigorta ettirenin (tersanecinin) halefiyet konusunda üçüncü kişi sayılmasının mümkün olmayacağına karar vermiştir. Kanaatimizce sigorta ettiren tersanecinin üçüncü kişi sayılıp sayılamayacağı konusunda hareket noktası kendisinin sigorta sözleşmesini yapması ve primleri ödemesi hususları olmayıp; kimin menfaatinin sigortalandığı olmalıdır³⁴. Sigorta sözleşmesini akdetmiş olsa bile kendi menfaatini sigortalatmamış olan kişi, sigorta ilişkisinde üçüncü kişi sayılmalıdır. Bu nedenle kendi menfaatini sigortalamamış olan ve yaptığı sözleşme ile sigortacının kendisine halefiyet talebini engellememiş olan tersaneciye karşı sigortacı, sigorta ettirenin sahip olduğu tazminat

³⁰ OMAĞ, sh. 81.

³¹ OMAĞ, sh. 81.

³² ULAŞ, sh. 229; BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 113.

³³ ULAŞ, sh. 230.

³⁴ Esasen Yargıtay önceki tarihli bir kararında, sigorta edilen menfaat kıstasından hareketle sigorta ettirenin zarara uğramasından sorumlu olan sigorta ettirene karşı sigortacının kanuni halefiyetten faydalanabileceği görüşündeydi. Bkz. Y. 11. HD, T. 13.2.1987, E. 6915, K. 775 ve Y. 11. HD, T. 12.5.2009, E. 2007/10949, K. 2009/5733, KENDER, sh. 362 vd..

alacağını hak eder³⁵. Aksi takdirde iş sahibi sigorta ettirenin tersaneciye karşı tazminat alacağı devam ettiğinden, meydana gelen zarar dolayısıyla çifte tazminat alma ihtimali doğacaktır ki halefiyete ilişkin hükümlerin öngörülüş amaçlarından biri de bu şekilde ortaya çıkan zenginleşme ihtimalini ortadan kaldırmaktır³⁶.

3. Sigorta Ettirenin Dava Hakkının Bulunması

Sigortacının halefiyet hakkına sahip olabilmesi için gerekli olan diğer bir koşul da sigorta ettirenin kendisine zarar verene, yani sorumlulara karşı dava hakkının bulunmasıdır³⁷. 6762 sayılı TTK'nin 1301. maddesinde bugünkü yasal düzenlemelerde yer alan sorumlular yerine üçüncü şahıslar kavramına yer verilmiş bulunmaktaydı. Bu kavram, doktrinde halefiyet ilkesi açısından tartışmalara sebep olmuş ve sorunlara yol açtığı ileri sürülmüştü³⁸. Sorunun özellikle mal sigortalarında sigorta ettiren ile sigorta ettirenin farklı kimseler olmaları durumunda sigortalıya oluşan zararı nedeni ile yapılan ödemeyi müteakip sigortacının halefiyet ilkesine dayalı olarak zarara neden olan sigorta ettirene karşı dava hakkını kullanıp kullanamayacağı konusunda ortaya çıkmış olduğu gözlenmekte idi. Doktrinde bu soruna örnek olarak, bir depo işletmecisi olan sigorta ettiren, deposunda saklanmakta olan emtianın maliki yararına mal sigortası yaptırmış ise malikin sigortalı sıfatını kazanması gösterilmektedir. Böyle bir ilişkide, sigorta ettiren depo işleticisinin o yerde çalıştırdığı adamların kusurlarından kaynaklanan bir yangın nedeniyle sigortalı emtiada hasar oluşmuşsa sigortacı, sigortalı sıfatını alan emtia malikine sigorta tazminatını ödeyecek ve yasadan ötürü malikin haklarına halef olabilecektir. Bu soruna diğer bir örnek, sigorta ettiren malikin yakınlarının (eş, ana-baba, çocuk, kardeş) kusurları ile sigortalı mala zarar vermeleri halinde sigortacının ödeme yapması ile bu kişilere halefiyetten kaynaklanan dava haklarını kullanıp kullanamayacağına ilişkin olarak verilmektedir. Kanun hükmünde üçüncü kişi kavramı yerine sorumlular kavramına yer verilmesi bu sorunları çözmeye yöneliktir.

C. Sigortacının Halefiyetinin Hüküm ve Sonuçları

1. Sigortacı Yönünden

Yaptığı mal sigorta sözleşmesi hükümleri uyarınca rizikonun gerçekleşmesi üye-

³⁵ Bu noktada 6762 sayılı TTK'nin 1301. maddesini karşılayan 6102 sayılı TTK m. 1472'de sigortacının, sigorta tazminatını ödedikten sonra, "sigorta ettiren kimse" yerine değil de "sigorta ettirenin" yerine geçeceğini söylemesi bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

³⁶ Nitekim bu endişe, Yargıtay 11. HD'nin anılan kararına muhalif üyelerce hazırlanan karşı oyda ayrıntısıyla dile getirilmektedir.

³⁷ **BOZKURT**, sh.176.

³⁸ **ULAŞ**, sh. 234.

rine sigortalısına ödemede bulunan sigortacı, sigortalısının kendisine zarar verene karşı sahip olduğu tazminat isteme ve dolayısı ile halefiyet hakkına kanun gereği sahip olur. Burada söz konusu olan halefiyet davası, tazminat davası niteliğindedir³⁹.

Halefiyete dayalı sigorta tazminat davalarında sigortacı, selefının yani sigorta ettireninin sahip olduğu haklardan daha fazlasına sahip değildir. Bu kapsamda sigortacı, sigorta ettirenin sahip olduğu bütün def'ileri ileri sürebilir⁴⁰. Yani halefiyete dayalı tazminat davası, davalının durumunu ağırlaştıramaz. Sigorta ettirenin tazminat alacağına hukuki temelini haksız fiilden, kanundan veya sözleşmeden kaynaklanmış olması arasında hiç bir fark yoktur⁴¹. Ancak hukuki ilişkinin niteliği, bazı açılardan önem taşır. Örnek olarak, sigorta ettiren ile zarara sebebiyet veren kimse arasındaki hukuki ilişki dolayısıyla ispat yükü kime düşüyorsa sigortacının açtığı tazminat davasında da ispat yükü o kişiye aittir. Bu itibarla eğer sigortalı ile zarar veren arasında haksız fiil sorumluluğu söz konusu ise halefiyet kaynaklı tazminat davasında, zarar sorumlusunun kusurunu ve zararı ispat etmek sigortacıya düşer⁴². Benzer şekilde, zamanaşımı süresi ve bu sürenin başlangıç tarihi yönünden de sigorta ettiren ile zarara sebebiyet veren kişi arasındaki ilişki önemlidir⁴³. Bu itibarla TTK.'nın 1420. maddesinde öngörülen iki yıllık zamanaşımı değil; bu hukuki ilişkinin tabi olduğu zamanaşımı süresi halefiyet davasında da geçerlidir⁴⁴. Çünkü sigortacının açtığı bu dava sigorta sözleşmesinden değil; kanundan doğar. Halefiyet kaynaklı tazminat davasında zamanaşımının başlangıç süresi de sigorta ettiren için hangi tarihte başlıyorsa sigortacı için de aynı tarihte işlemeye başlar⁴⁵.

Davanın hangi mahkemede görüleceği de esas davanın açılacağı mahkemeye göre belirlenir. Halefiyet TTK. ile düzenlenen bir husus olmasına rağmen, esas davada asliye hukuk mahkemesi görevli ise bu davaya ticaret mahkemesi değil asliye hukuk mahkemesinde bakılır⁴⁶. Belirtmek gerekir ki usul hukukunca belirlenmesi gereken bu kuralların, TTK. m. 1472/1-c. 3 ile ve 1481/2'ye göre belirlenmesi, kanun yapma tekniği yönünden isabetli değildir⁴⁷.

Sigortacı tarafından ödenecek miktarın mal sigortalarındaki genel ve ana ilke

³⁹ ULAŞ, sh. 245.

⁴⁰ BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 113.

⁴¹ KENDER, sh. 356-357; ULAŞ, sh. 238. Bazı ülkelerde sadece haksız fiil dolayısıyla üçüncü şahsın sigorta ettirene zarar vermesi halinde halefiyet ilkesi benimsenmiştir. Bu konuda bkz. BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 109.

⁴² ULAŞ, sh. 245; BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 114.

⁴³ BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 114.

⁴⁴ BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 114; KENDER, sh. 358.

⁴⁵ BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 115; KENDER, sh. 358.

⁴⁶ BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 116; KENDER, sh. 358.

⁴⁷ KENDER, sh. 358.

uyarınca gerçek zarara eşit olması gerektiği göz önünden uzak tutulmamalıdır. Sigortacı zararı aşan tutarda ödeme yapmışsa fazladan ödediği miktar bakımından zarar sorumlusuna karşı dava hakkına sahip olamaz. Benzer şekilde, sigortacı gerçek zarar sigorta tazminatından fazla olsa bile sadece tazmin ettiği tutarı talep edebilir⁴⁸. Nitekim bu halde, sigorta ettiren sigorta tazminatını aşan zararı için sorumlu kişiye dava açma hakkını kullanabilir⁴⁹.

Halefiyet yolu ile sigortacıya geçen hakkın kapsamını, asıl alacak olan tazminat alacağı ile bu ana alacağı ferilerini teşkil eden faiz, teminat ve ana borca bağlanmış olan imtiyaz hakları oluşturur.

2. Sigorta Ettiren Yönünden

Sigorta ettirenin sigortacısına karşı yükümlülükleri, rizikonun gerçekleşmesiyle oluşan zararını tahsil ettikten sonra da devam eder. Bu yükümlülükler, halefiyet konusu hakları korumak, bu hakları ihlalden kaçınmak ve halefiyete ilişkin bilgi ve belgeleri sigortacıya vermektir.

Sigorta ettirenin halefiyet konusu hakları koruma yükümlülüğü, TTK.'nın 1448. maddesinin ilk fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre: *“Sigorta ettiren, rizikonun gerçekleştiği veya gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu durumlarda, zararın önlenmesi, azaltılması, artmasına engel olunması veya sigortacının üçüncü kişilere olan rücu haklarının korunabilmesi için, imkânlar ölçüsünde önlemler almakla yükümlüdür. Sigorta ettiren, sigortacının bu konudaki talimatlarına olabildiğince uymak zorundadır. Birden çok sigortacının varlığı ve bunların birbirlerine aykırı talimatlar vermeleri hâlinde, sigorta ettiren, bu talimatlardan zararın azaltılması ve rücu haklarının korunması bakımından en uygun olanını dikkate alır.”*

Sigorta ettiren, bu yükümlülüğü yerine getirirken Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 2 ve 3. madde hükümleri uyarınca dürüstlük, özen gösterme ve iyiniyet ilkelere uygun davranmalıdır⁵⁰. TTK. m. 1448 uyarınca sigorta ettiren, sigortacı tarafından kendisine yöneltilen talimatlara olanaklar elverdiğince uymak zorundadır. Sigorta konusu menfaat birden çok sigortacı tarafından sigorta güvencesi altına alınmışsa bunların birbirine aykırı talimat vermeleri durumunda sigorta ettirenin kendisine yöneltilen talimatlarda zararın azaltılması ve halefiyete dayalı dava hakkının korunabilmesi bakımından en uygun olanını dikkate alması gerektiği de düzenlenmiştir. Sigorta ettiren, sigortacının hakkını gereği gibi kullanmasını sağlamak amacıyla gerekli belgeleri sigortacıya vermelidir⁵¹.

⁴⁸ **BOZER**, Sigorta Hukuku, sh. 111; **KENDER**, sh. 360-361.

⁴⁹ **BOZER**, Sigorta Hukuku, sh. 111. Ayrıca bkz. **KENDER**, sh. 361 vd..

⁵⁰ **ULAŞ**, sh. 239.

⁵¹ **BOZER**, Sigorta Hukuku, sh. 116.

TTK. m. 1448/2 ile öngörülen düzenleme gereğince, sigorta ettiren bu yükümlülüğe aykırı davranır ve bu durum, sigortacı aleyhine bir zarar oluşturursa kusurun ağırlığına göre kendisine ödenecek tazminattan indirim yapılır.

Öte yandan, TTK.'nın 1472/2 hükmünde, sigorta ettirene halefiyete konu hakları ihlalden kaçınma yükümlülüğü getirilmiştir:

“Sigortalı, birinci fıkraya göre sigortacıya geçen haklarını ihlal edici şekilde davranırsa, sigortacıya karşı sorumlu olur.”

Sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinin kurulmasından sonra gerek rizikonun gerçekleşmesinden önce gerekse sonra zarar sorumlusu ile yaptığı anlaşma ile sigortacının halefiyet haklarını ihlal ettiği takdirde sigortacısına karşı sorumlu olur ve dolayısıyla sigortacının kendisine yaptığı ödemeyi iade ile yükümlü olur⁵². Bu kapsamda, sigorta ettiren sorumluyu ibra edemez⁵³. Yargıtay, sigorta bedelinin sigortacıdan tahsil edilmesinden sonra sigorta ettiren tarafından sorumluya karşı dava açılmış olmasının dahi TTK. m. 1472/2 anlamında bir ihlal saymaktadır⁵⁴. Ancak sigortacının ödediği hasar miktarı ve poliçe kapsamı dışında kalan zararlar bakımından sigorta ettirenin zarar sorumlusuna karşı dava hakkının bulunduğu ve böyle bir dava açılmasının ihlal anlamına gelmeyeceği belirtilmelidir⁵⁵.

Sigortacı, halefiyet hakkını engelleyen sigortalısını ancak halefiyet hakkını engellediği oran ve miktar bakımından dava edebilme hakkına sahiptir⁵⁶.

3. Zarar Sorumlusu Yönünden

Rizikonun gerçekleşmesine neden olan zarar sorumlusu, sigorta ilişkisinden haberi olmaksızın sigortalıya iyiniyetle ödeme yaparsa sorumluluktan kurtulur⁵⁷. Zarar sorumlusunun ödemesi gereken tazminatı, zarar görene mi yoksa onun sigortacısına mı ödemesi gerektiği konusunda uyuşmazlık çıkarsa sorumlunun TBK m. 187 ve 113 uyarınca tevdi mahalli tayinini mahkemeden isteyip borcu oraya tevdi etmekle borçtan kurtulacağı doktrinde kabul edilmektedir⁵⁸.

Bunun dışında, zarar sorumlusunun sigortacıya karşı olan savunma vasıtaları, aynen kendi alacaklısına karşı yapacağı savunma vasıtalarıdır⁵⁹. Dolayısıyla zarar

⁵² ULAŞ, sh. 240.

⁵³ KENDER, sh. 363-364.

⁵⁴ ULAŞ, sh. 240.

⁵⁵ ULAŞ, sh. 240.

⁵⁶ ULAŞ, sh. 241.

⁵⁷ ULAŞ, sh. 243.

⁵⁸ ULAŞ, sh. 243.

⁵⁹ ULAŞ, sh. 243.

sorumlusunun alacaklısına karşı ileri sürebileceği tüm def'ileri sigortacıya karşı da ileri sürebilmesi mümkündür. Örnek olarak, zararın sigortalıya daha önce ödenmiş olduğunu ileri sürebilir ve takas definde bulunabilir ya da sigorta ettirenin müterafik kusuru varsa bunu ileri sürerek tazminatın indirilmesini isteyebilir⁶⁰. Diğer yandan, zararın sorumlusu, sigorta sözleşmesinin geçersizliğine veya sigortacı tarafından yapılan ödemenin hukuki dayanağının bulunmadığına ilişkin def'ileri de sigortacıya karşı ileri sürebilir⁶¹. Sigorta ettirenin alacaklıları, halefiyetten önce sigorta ettirenin zarara sebebiyet veren kimse nezdindeki alacağına haciz koydurmuş iseler, bu haciz, sigortacıya karşı da ileri sürülebilir⁶².

Sigortacının talep edebileceği temerrüt faizinin hesabında da aynı esas kabul edilmelidir. Sigorta ettiren bakımından olan temerrüt tarihi, halefiyete dayanan sigorta için de söz konusudur. Bunun sonucu olarak sigortacı, halef olarak söz konusu temerrüt tarihinden itibaren temerrüt faizine hak kazanabilir.

II. 2918 Sayılı KTK. m. 95/2 Açısından Sigortacının Halefiyeti

A. Genel Olarak

Bir sorumluluk sigortası niteliğinde olan zorunlu mali mesuliyet sigortası, 2918 sayılı KTK. m. 91 vd. hükümlerinde düzenlenmiş zarar sigortalarının pasif sigorta kısmında incelenen zorunlu bir özel sigorta türüdür. Bu sigortanın amacı, trafik kazaları nedeniyle üçüncü kişilerin uğrayacakları zararların kolayca temin edilebilmesi olduğu gibi; zarardan sorumlu olan motorlu araç işleteninin kaza riskine karşı ekonomik bakımdan korunmasıdır. Bununla birlikte, modern özel sigorta hukuku anlayışında, bu sigorta türünde zarar gören üçüncü şahsı korumak amacının birinci planda olduğunu ifade edelim.

KTK. hükümlerine göre, motorlu araç işleteni sayılan kişilerin zorunlu mali sorumluluk sigortası yaptırması gerekir (KTK. m. 91/1). Bu sigortaya, uygulamada "trafik sigortası" da denilmektedir. Bu sigorta, bir tür kaza sigortasıdır. Sigorta, kaza sigortası dalında çalışmaya yetkili olan sigorta şirketleri tarafından yapılır ve bu şirketler, zorunlu mali sorumluluk sigortasını yapmak zorundadırlar (KTK. m. 101/1).

Sigorta primleri, araçların cinsine göre sigortanın en az tutarları üzerinden yapılır (Zorunluluk, bu en az tutarlar üzerinden sigorta ettirmekle yerine getirilmiş olur.). Sigortanın en az tutarları, Ticaret Bakanlığı tarafından gerektiği zamanlarda belirlenerek yayınlanır.

Zorunlu mali mesuliyet sigortası primleri bir defada ve peşin olarak alınır ve bu

⁶⁰ BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 113.

⁶¹ BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 113.

⁶² BOZER, Sigorta Hukuku, sh. 114.

sigorta karşılığı olarak sigorta edilen aracın neden olacağı bir trafik kazasında üçüncü kişinin uğrayacağı (sigorta kapsamındaki) zarar, sigorta limiti dâhilinde karşılanır.

B. TTK. m. 1472 ile Düzenlenen Halefiyet ile KTK. m. 95/2 ile Düzenlenen Sigortacının Rücu Hakkının Karşılaştırılması

Sigorta hukuku ve tekniği bakımından konuya baktığımızda hemen belirtelim ki, TTK. m. 1472 halefiyet yan başlığı ile gerçekten sigortacının bazı ihtimallerde sigorta ettirenin yerine ikame olup onun haklarına kanun çerçevesinde halef olduğu düzenlenmektedir. Yukarıda detaylı olarak ele almış olduğumuz üzere, bu durumda sigorta şirketi, kural olarak sigorta ettireni ister kendi kusuru ile isterse üçüncü kişilerin kusuru ile sigorta zararına uğrasın bunu tazminle yükümlüdür. TTK. m. 1472 ile düzenlenen kanundan doğan halefiyet ilkesine göre şayet sigorta rizikosunu, sigorta ettirenin kusuru olmaksızın üçüncü kişilerin kusuru ile vuku bulmuş olursa, kendi sigorta ettirenine sigorta tazminatını ifa eden sigortacı, bu ifası oranında sigorta ettirenin yerine geçer ve onun kusurlu üçüncü kişi/kişilere başvurma hakkına halef olur. Oysa zaten sigorta rizikosunun oluşmasında kendi sigorta ettireni kusurlu ise (örnek olarak, kasko sigortasında kusurlu yan zaten sigorta ettiren ise) sigortacı bu zararı tazmin eder ve bu durumda halefiyeti ya hiç gündeme gelmez ya da üçüncü kişinin müterafik kusuru çerçevesinde gündeme gelir (karş. TBK m. 51 vd.). Öte yandan, TTK. m. 1477/1 gereğince sigortacı, sigortalının, sorumluluk konusu olayı kasten gerçekleştirmesinden doğan zararlardan zaten sorumlu olmaz. Doğal olarak bu durumun ispatı külfeti sigortacıya aittir.

Zorunlu mali mesuliyet sigortası yönünden ise sigortacının sigorta ettirenin yerine geçmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Esasen sorumluluk sigortası niteliğinde olan bu sigorta türünde sigortacı kendi sigorta ettireni kusurlu olarak üçüncü kişiye zarar verdiği takdirde sigorta teminatı kapsamında işte bu üçüncü kişinin zararlarını tazmin eder. Bu itibarla TTK. m.1472 ile düzenlenmiş halefiyet hususu teknik ve hukuki yönden KTK. m. 95/2'de söz konusu değildir. Burada düzenlenen, esasen hangi ihtimaller gerçekleşirse sigortacı, üçüncü kişiye ödeme yaptığı oranda kendi sigorta ettirenine rücu edebilir keyfiyetidir. İşte hukuki ve sigortacılık tekniği yönünden KTK. m. 95/2'nin sigortacının kendi sigorta ettirenine rücu hakkını düzenlediğinden; TTK. m. 1472 hükmünün ise sigortacının halefiyetini düzenlediğinden bahsedebiliriz.

Ayrıca, TTK. m. 1472 prensip itibarıyla zarar sigortalarının aktif kısmına ilişkin bir düzenleme iken, KTK. m. 95/2 ile getirilen özel düzenlemenin zarar sigortalısının pasif kısmına ilişkin bir düzenleme olduğunu görürüz.

C. KTK. m. 95/2 ile Düzenlenen Sigortacının Kendi Sigorta Ettirenine Rücu Hakkının Koşulları

1. Genel Olarak

KTK. m. 95 hükmü “*Tazminatın azaltılması veya kaldırılması sonucunu doğuran haller*” yan başlığı ile şu hükmü öngörmektedir:

“Sigorta sözleşmesinden veya sigorta sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinden doğan ve tazminat yükümlülüğünün kaldırılması veya miktarının azaltılması sonucunu doğuran haller zarar görene karşı ileri sürülemez.

Ödemede bulunan sigortacı, sigorta sözleşmesine ve bu sözleşmeye ilişkin kanun hükümlerine göre, tazminatın kaldırılmasını veya azaltılmasını sağlayabileceği oranda sigorta ettirene başvurabilir.”

Sözü geçen düzenlemenin birinci fıkrasına göre, sigorta şirketi, kendi sigortalısı işletenin sorumlu olduğu kusur ile zarar verdiği üçüncü kişilere sigorta sözleşmesinden ya da sigorta sözleşmesine dair kanun hükümlerinden kaynaklanan tazminatın kaldırılması veya miktarının azaltılması sonucunu doğuran halleri dermeyan edemez.

Bununla birlikte, hemen maddenin ikinci fıkrasındaki durum gündeme gelirse sigorta şirketi, zarar gören üçüncü kişi/kişilere karşı yaptığı ödemeler oranında bizzat kendi sigorta ettirenine rücu edebilir. KTK. m. 95/2 ile öngörülen düzenleme, ZMMS Genel Şartları B.4 maddesi ile de düzenlenmiştir⁶³. Bu kısımda sözü geçen genel şartlardaki ilgili düzenlemeleri, KTK. m. 95/2 çerçevesinde incelemek yerinde olur.

KTK. m. 95/2 sigortacının bazı koşulların gerçekleşmesiyle kendi sigorta ettirenine rücu imkânını öngörmektedir. Buna göre; sigorta ettirenin prim borcunu ödemiş olması, limitlerin artmasından sonra ek poliçe yaptırmaması ve sigorta süresi bittikten sonra poliçenin yenilenmemesi gibi durumlar, zarar gören üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceğinden, sigortacı, yeni limitler üzerinden veya sözleşme süresi bittikten sonra ödeme yapmış ise yükümlülüklerini yerine getirmemiş olan kendi sigorta ettirenine karşı dönme hakkını kullanabilir⁶⁴.

ZMMS Genel Şartları B.4. hükmü, sigortacının KTK. m. 95/2 çerçevesinde sigorta ettirenine rücu edebilme durumlarını belirlemeye çalışmıştır. Söz konusu genel şartları, hem sigorta hukukunun temel emredici hukuk prensipleri ve hem de KTK. m. 95/2 dairesinde ele almak icap eder. Bu çerçevede sözü geçen genel şartların öngördüğü ihtimalleri aşağıdaki şekilde inceleyelim:

⁶³ Konuyu ZMMS Genel Şartları yönünden inceleyen çalışmalar olarak bkz. **ARSLAN, Aziz Serkan**, “Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortalarından Doğan Rücu Davaları”, TBB. Dergisi, Sayı 88, 2010, sh. 211-213; **ÇELİK, Ahmet Çelik**, “Sigortacının İşletene Rücu Hakkı”, <http://www.tazminat hukuku.com/arastirma-yazilari/sigortacinin-isletene-rucu-hakki.htm>, (12. 3.2016).

⁶⁴ **ÇELİK**, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

2. ZMMS Genel Şartları B.4 ile Sigortacının Sigorta Ettirenine Rücu İmkânını Düzenleyen İhtimallerin Değerlendirilmesi

a. Tazminatı gerektiren olay, işletenin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kasdi bir hareketi veya ağır kusuru sonucunda meydana gelmiş ise (B.4.a)

Belirtmek gerekir ki sigortacının ZMMS'de zarar gören üçüncü kişinin zararını sigorta teminatı çerçevesinde tazmin ettikten sonra kendi sigorta ettirenine rücu etmesi imkânı oldukça dardır. Zira bu sigortanın amacı, hâlihazırda sigorta ettiren trafikte tam kusuru ile bir üçüncü kişiye zarar ıka etse dahi bunu tazmin etmek yükümlülüğünün sağlanmasıdır⁶⁵; zira pasif sigortası niteliğindeki bu sorumluluk sigortasının temel amacı budur. Örnek olarak, kaygan zeminde ani fren yapma, hatalı sollama, mucurlu, kumlu yolda hızını kesmeme, kavşaklara ve dönemeçlere hızla girme, geçme yasağına uymama, kırmızı ışıktaki durmama ile uykusuz ve yorgun uzun süre araç kullanma gibi durumlarda, kaza yapan sürücü yüzde yüz, yani tam kusurlu bulunabilir ise de bunlar, "dikkatsiz ve tedbirsizce kurallara ve yasaklara aykırı" olarak araç kullanma kapsamında olup; kasıtlı veya kasta yakın bir ağır kusur sayılmaz. Bu nedenle, bu gibi durumlarda sigortacının sigorta ettirenine rücu hakkından söz edilemez⁶⁶.

⁶⁵ Nitekim Yargıtay da aşağıda örneklerini verdiğimiz yerleşik kararlarında isabetli olarak aynı yönde düşünmektedir:

"Dairemizin yerleşik uygulamasına göre, ağır kusur kavramı, bir özel hukuk kavramı olup, kasıt olmamakla birlikte kasta yakın bir kusurun varlığını ifade eder. Sigorta Genel Şartlarında "tam kusur"dan değil, "kasıt" ve "ağır kusur"dan söz edilmektedir. Hükmeye dayanak yapılan bilirkişi raporunda da belirtildiği üzere, sürücünün 2918 sayılı KTK'nın 57.maddesi hükmüne aykırı şekilde kavşaklarda geçiş önceliğine uymaksızın tedbirsiz ve dikkatsiz araç kullanması kusur oluştursa bile, dava konusu olayın oluş şekline göre "ağır kusur" değildir. Bu nedenle, sürücünün 8/8 kusurlu olması, sigorta şirketine rücu hakkı vermez." (Y. 11. HD, T. 16.1.2006, E. 2005/184, K. 2006/121).

"Sigorta Genel Şartlarında "tam kusur"dan değil, "kasıt" ve "ağır kusur"dan söz edilmektedir. Bilindiği üzere, ağır kusur kavramı, bir özel hukuk kavramı olup, kasıt olmamakla birlikte kasta yakın bir kusurun varlığını ifade eder. Bu nedenle sürücünün kasta dayanmayan tam kusuruyla verdiği zarardan dolayı, sigortacının, üçüncü kişiye ödediği tazminat nedeniyle rücu hakkı yoktur. Somut olay incelendiğinde, bilirkişi raporunda, sürücünün kırmızı ışıktaki kavşağa girmiş olması nedeniyle yüzde kusurlu olduğu sonucuna varılmış olup, yukarıda anılan ilkeler doğrultusunda sürücünün eyleminin kasıtlı bir hareket veya ağır kusur olmadığı, bilirkişi raporunda da isabetli olarak belirtildiği üzere, sürücünün kavşakta gerekli dikkati göstermeyerek kusurlu olduğunun, ancak ağır kusurunun bulunmadığının da kabulü zorunludur." (Y. 11. HD, T. 30.10.2001, E. 2001/5330, K. 2001/8413).

"Sürücü, bilirkişi raporuna göre, yolun kenarında park halinde bulunan araca çarparak trafik kazasına neden olmuştur. Bu hal kasıt veya ağır kusur olarak değerlendirilemez. Bilindiği üzere, "ağır kusur" kavramı, bir özel hukuk kavramı olup, kasıt olmamakla birlikte kasta yakın bir kusurun varlığını ifade eder. Dava konusu olayda, sürücü kusurlu olmakla birlikte, ağır kusurlu olmadığı kabulü gerekir. Aksi halde, sigorta yaptırmanın bir anlamı kalmaz." (Y. 11. HD, T. 11.5.2000, E. 2000/2961, K. 2000/4140). Kararlar için bkz. ÇELİK, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

⁶⁶ ÇELİK, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

YHGK tarafından bu hususta verilmiş örnek niteliğindeki kararına, burada yer verilmesi uygun olur düşüncesindeyiz⁶⁷:

“... Davalı idareye ait sigortalı araç sürücüsünün kırmızı ışıkta geçtiğinde ve bu nedenle kusurlu olduğunda uyumsuzluk bulunmamaktadır. Direnme yoluyla Hukuk Genel Kurulu önüne gelen uyumsuzluk ise; davalı araç sürücüsünün rizikonun gerçekleşmesinde “ağır kusurlu” olup olmadığı, dolayısıyla bu şekilde gerçekleşen rizikonun sigorta teminatı dışında kalıp kalmadığı, noktasında toplanmaktadır. Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasında sigortacının sahip olduğu rücu hakkı (KTK.’nın 95/2 maddesinde genel olarak düzenlemeye tabi tutulmuş olup, bu düzenlemeye göre, maddenin ilk fıkrasında belirtilen ve sigortacının tazminat yükümlülüğünü azaltılması ve kaldırılmasına ilişkin haller, sigortacı tarafından üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceğinden sigortacı zarar görenin ödeme yaptıktan sonra sigorta sözleşmesine ve bu sözleşmeye ilişkin kanun hükümlerine göre tazminatın kaldırılmasını ve indirilmesini sağlayabileceği oranda kendi sigorta ettirenine rücu edecektir. Trafik ZMSS Poliçesi Genel Şartlarında yukarıda yazılı hususlar “zarar görenlerin haklarının saklı tutulması ve sigortacının işletene rücu hakkı” başlığı altında düzenlemeye tabi tutulmuştur.

Nitekim eldeki rücu davası da sigorta ettirenin sözleşmeye aykırı davranışının varlığı iddiasına dayalı olarak açılmış akdi ilişkiye dayanılmıştır. Bu nedenledir ki, öncelikle taraflar arasındaki akdi ilişkinin irdelenmesinde yarar vardır.

İhlâs Sigorta AŞ. tarafından 4021-22 070 74-222 00009123 nolu Karayolları Trafik Kanunu Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigorta Poliçesi ile davalı İETT’ye ait ikarus marka 1992 model 34 92-553 plakalı otobüsün Karayolları Trafik Kanunu’nun 91. maddesine tevfikeyen 31.12.1997, 21.34-31.12.1998, 21.34 arası 365 gün süreyle sigorta kapsamına alındığı akdi ilişkinin böylece kurulmuş olduğu poliçe kapsamından anlaşılmaktadır. Taraflar arasında akdi ilişkiyi düzenleyen sigorta poliçesi ve atıfta bulunduğu Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartlarının “Zarar Görenlerin Haklarının Saklı Tutulması Ve Sigortacının İşletene Rücu Hakkı” başlıklı 4. maddesi; “Sigorta sözleşmesinden veya sigorta sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinden doğan ve tazminat yükümlülüğünün kaldırılması veya miktarının azaltılması sonucunu doğuran haller zarar görene karşı ileri sürülemez. Ödemede bulunan sigortacı, sigorta sözleşmesine ve bu sözleşmeye ilişkin kanun hükümlerine göre, tazminatın kaldırılmasını veya azaltılmasını sağlayabileceği oranda sigorta ettirene rücu edebilir. Sigorta ettirene başlıca şu nedenlerle rücu edilir” hükmünü içermekte olup, rücu nedenlerinden birisi maddenin (a) bendinde “Tazminatı gerektiren olay, işletenin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kasdi bir hareketi veya ağır kusuru sonucunda meydana gelmiş ise” şeklinde ifade olunmuştur. Görülmektedir ki, sigorta Genel Şartlarının 4/a maddesinde sigortalının veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kasdi

⁶⁷ YHGK, T. 10.12.2003, E.2003/11-756, K.2003/743, Kazancı İçtihat Bankası.

bir hareketi veya ağır kusuru sonucunda meydana gelmiş bir olay nedeniyle sigortacının zarar görene ödemek durumunda kaldığı meblağı kendi sigortalısına rücu edebileceği, hükme bağlanmıştır.

Bu hükümden, sigortacının sigortalayana rücu koşulunun, tazminata konu olayın kasti bir hareket veya ağır kusurla gerçekleşmesi olduğu anlaşılmaktadır. Eldeki davada da, ağır kusurun varlığına dayanılmaktadır. Hemen burada, kusur ve ağır kusur kavramları üzerinde durulmalıdır.

Kusurun kanunlarımızda tanımı yapılmamıştır. Genel kabul görmüş tanıma göre, kusur, hukuk düzenince kınanabilen davranıştır. Kınamanın nedeni, başka türlü davranma olanağı varken ve zorunlu iken, bu şekilde davranılmayarak, bu tarzdan sapmış olmasıdır, kısacası; kusur, genel tanımıyla, hukuk düzeni tarafından bir davranış tarzının kınanması olup; bu kınama, o davranışın belirli koşullar altında bireylerden beklenen ortalama hareket tarzından sapmış olmasından kaynaklanır. Kusur kast ve ihmâl olmak üzere ikiye ayrılır. Kast hukuka aykırı sonucun bilerek ve isteyerek meydana getirilmesidir. İhmâl ise, hukuka aykırı sonucu istememekle birlikte, böyle bir sonucun önlenmesi için gerekli önlemlerin alınmaması ve gereken özenin gösterilmemesidir. Trafik kazaları, kural olarak, kusurun bu çeşidinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de; motorlu araçların ortaya çıkardığı sorumluluklarda kusur denilince "ihmal türü" anlaşılmalıdır. Öğretide ve yargısal uygulamada yerleşik şekliyle sadece kusurun "ihmal türü" kusur sözcüğü ile ifade edilmekte, "kast türü" ise yine "kast" olarak anılmaktadır. Motorlu araçların neden olduğu kazalardan doğan sorumluluklarda "kusur kavramı"nın önemli rolü bulunmaktadır. Kusur, objektif ve sübjektif olmak üzere iki yönlüdür. Kusurun sübjektif yönü; kusur ehliyetidir. Objektif yönü ise; hukuk düzeninin, somut olay için normatif nitelikte emredici bir davranış kuralları getirmesi halinde, bu kuralların kusurun belirlenmesinde, ölçü alınmasıdır. Belirli davranış kuralları getirilmemiş olması durumunda da özenin gösterilip gösterilmediğinin objektif ölçüye göre; yani ' kusurun objektifleştirilmesi ile belirlenmesidir. Karayolları Trafik Kanununda ve Tüzüğünde, karayolundan yararlanan motorlu araç sürücüleri, yayalar ve hayvan güdücülerin hal ve hareketleri belli kurallara bağlanmıştır. Bu kurallar kusurun belirlenmesinde önemli bir unsur olup, bunlara aykırı davranış, sorumluluk hukuku açısından kusurlu davranış olarak kabul edilir. Trafik kuralları nitelik açısından iki grupta toplanır. Bunlardan ilkinde, karayolundan yararlanacakların davranış biçimi teknik ve objektif olarak tüm kapsımıyla belirlenip tanımlanmış ve objektif hukuk normu haline getirilmiştir. İkincisi ise karayolundan yararlananlara belli durum ve koşullarda özen yükleyen kurallardır. Ayrıca her kusur sorumluluk için mutlak bir değer ifade etmez. Zararın uygun sebebi olan ve zarar tehlikesi ihtimalini artıran kusurlar önemlidir. Kusur, hukuki açıdan ağır, hafif ve orta olmak üzere bir ayrıma tabi tutularak derecelendirilmektedir. Kusurun derecelendirilmesinde ölçü, nitelik olmaktan çok niceliktir. Birinden diğerine geçiş, çoğu zaman takdir ve değerlendirmeye dayalıdır.

İşte bu noktada “ağır kusur” kavramı somut olayda bu kusurun varlığından söz edilip edilemeyeceği irdelenmelidir. Ağır kusur, yargısal kararlarda “aynı durum ve koşullar altında her mantıklı insanın göstereceği en ilkel (basit) dikkat ve özenin gösterilmemesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir anlatımla ağır kusurda; hal ve şartların yüklediği özen gösterme ve tedbir alma ödevlerine veya bir hareket tarzı emreden kurallara “tam bir aldırmazlık” söz konusudur. Ağır kusur, bağışlanması kesinlikle olanaksız olan irade eksikliği esasına dayanır.

Yukarıda da açıklandığı gibi, trafik kurallarının büyük çoğunluğu, karayolundan yararlanan sürücü ve yayalara belli durumlarda kesin olarak belirlenmiş (objektif nitelikte bir hareket tarzı emreder. Bu kurallar karşısında kişinin bir takdir ve değerlendirme hakkı yoktur. Ne emredilmişse ona uymak zorunluluğu vardır; özenin ölçüsü kuralın kendisidir. Ancak, kusurun derecelendirilmesinde somut olayın özelliği de gözetilmelidir, belli bir hareket tarzını emreden mutlak nitelikteki bir trafik kuralı ihlal edilmesine rağmen, ağır kusur kavramından ayrılmak gerekebilir. Yeri gelmişken davalı sürücünün kazaya neden olan eylemin niteliği açıklanmalıdır. Karayolları Trafik Kanununun 47/b maddesiyle, aynı Kanunun 108/b maddesi sürücülerin Trafik işaretlerine uyması mükellefiyetini getirmiştir. Bu işaretlere uymama halinde sürücüler para cezasıyla cezalandırıldıkları gibi, bir kazaya sebep oldukları takdirde aynı yasanın 84/a maddesi gereğince olayda asli kusurlu sayılırlar. Somut olayda; davacı araç sürücüsünün kırmızı ışıkta geçmekte asli kusurlu olduğu tartışmasızdır. Dosyaya ibraz edilen trafik kazası tespit tutanağından olayın gerçekleşme biçimine ilişkin olarak yapılan açıklamalara göre, davalı araç sürücüsünün kırmızı ışıkta durması gerekirken, durmadığı belirginse de; bunu sırf diğer (kırmızı ışık yandığında kavşakta olup olmadığı belli bulunmayan, ancak kırmızı ışıkta, geçilmesinden sonraki aşamada gerçekleşen çarpma anında kavşakta olduğu açık bulunan) araca çarparak ona zarar vermek kastıyla yaptığını gösteren hiçbir delil bulunmamaktadır. Eş söyleyişle anılan davalının, salt söz konusu araca çarpıp, ona zarar vermek amacıyla kırmızı ışıkta geçtiğine dair herhangi bir delil yoktur. Esasen, davacı da, açıklanan nitelikte bir kastın varlığını ileri sürmemiş, kasta yaklaşan ihmalden söz etmiştir. Hal böyle olunca, davalı sürücünün, sigortalı araca çarpmak ve bu şekilde ona zarar vermek amaç ve kastı ile kırmızı ışıkta geçtiğinin kabulüne hukuken olanak bulunmamaktadır. Dolayısıyla, açıklanan eylemin, sadece bir ihmalden kaynaklandığı kabul edilmelidir. Açıklanan bu ihmal, Yasa anlamında bir asli kusuru gösterse de, ağır kusur anlamına gelmemektedir. Karayolları Trafik Kanununun koyduğu kurallara uyulması zorunludur. Ancak bu kuralların her türlü ihlali, sürücünün, kasta yakın bir kusuru olduğunu göstermemektedir. Anılan Kanunun 84. maddesinde belirtilen asli kusur hallerinin hepsinin, aynı zamanda ağır kusur olarak nitelendirilmesini gerektiren bir yasal düzenleme de bulunmamaktadır. Nitekim yukarıda açıklanan Genel Şartlar 4/a maddesinde de, asli kusurdan değil, ağır kusurun varlığından söz edilmiştir. Bu da asli kusuru aşan ağırlıkta bir kusurun arandığını göstermektedir, Kırmızı ışıkta geçmek bir dalgınlık sonucu olabileceği gibi, bir zamanlama hatasından da kaynaklanabilir.

Dolayısıyla, sırf kırmızı ışıktaki geçişi için herhangi bir olayda asli kusurlu kabul edilmesi gereken bir sürücü, buna rağmen, o olayın kendi özel yapısı içerisinde ağır kusurlu kabul edilmeyebilir. Somut olay kendi özel yapısı çerçevesinde bir değerlendirmeye tabi tutulmaksızın, kırmızı ışıktaki geçmenin her halükarda ağır kusur oluşturacağını kabul etmek, bu hal gibi kanunda asli kusur kapsamında düzenlenen diğer tüm halleri kapsayan rizikonun sigorta teminatı dışında bırakılması anlamına gelir ki, ne Kanunda ne de Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarında böyle açık bir düzenlemeye yer verilmemiş; kısacası “asli kusur teminat dışıdır, tali kusur teminat kapsamındadır” gibi bir ayrıma gidilmemiştir. Asli kusurun varlığı teminat kapsamında kalabileceği gibi, sonucun gerçekleşme şekli ağır kusuru gösteriyorsa, tali kusur halinde dahi teminat dışında kalma söz konusu olabilir. İşte bu nedenle, Genel Şartların 4/a maddesindeki düzenlemede, sadece kişilerin kasti hareketleri veya ağır kusurları sonucunda meydana gelmiş olma olgusuna yer verilmiştir. Buradan çıkan sonuç, nitelikleri gereği rücu davalarında, her somut olayın kendi özelliği çerçevesinde değerlendirilmesinin gerektiğidir. Somut olayda da; davalı sürücünün kusurlu olmakla birlikte ağır kusurlu olduğunu kabule yeterli bir olgunun varlığından söz edilemez. Açıklanan durum karşısında, olayda (ağır kusur) şartının gerçekleşmediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçelerle davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçelerle davanın kabulü doğru görülmemiştir. Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken, önceki kararda dilenilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır.”

Şu hale göre, söz konusu ihtimalde, KTK. m. 95/2'nin somut olarak uygulanabilmesi için her şeyden önce sigorta ettirenin kazanın oluşumundaki kusuru ya **kast derecesinde olmalı veya ağır kusur** sayılabilecek şekilde kazaya sebebiyet vermiş olması aranır (Karş. ZMMS Genel Şartları B.4.a). Bunu ispat etme külfeti ise sigortacıya düşer.

b. Tazminatı gerektiren olay, aracın ilgili mevzuat hükümlerine göre gereken ehliyetnameye sahip olmayan veya geçerliliğini yitirmiş sürücü sertifikasına sahip ya da ehliyetine geçici/süreklili el konulmuş kişiler tarafından sevk edilmesi veya trafik kurallarının ağır kusur ile ihlali sonucunda meydana gelmiş ise (B.4.b)

KTK'nin 36 ila 45. maddeleri ile sürücü belgeleri, hangi araçlarda ne tür sürücü belgesinin gerekli olacağı detaylı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme tabidir ki ehliyetsiz araç kullanmaya ilişkin her durumda kazaya sebebiyet verilme halinde geçerli kabul edilemez. Bu düzenleme de kanımızca bir önceki düzenleme doğrultusunda ele alınıp değerlendirilmelidir⁶⁸.

⁶⁸ Nitekim YHGK da 2011 yılında vermiş olduğu bir kararda isabetli olarak böyle düşünmektedir: “Dava, trafik zorunlu mali sorumluluk sigortası poliçesiyle sigortalı aracın, sürücü belgesi olmayan

Kanaatimizce özellikle, oluşan kaza ile ehliyetsiz araç kullanma arasında uygun sebep-sonuç ilişkisi yani nedensellik bağı kurulabilirse bu durumda sigortacının sigorta ettirenine rücu edebileceğinin; arada nedensellik bağı bulunmuyorsa sigortacının sigorta ettirenine rücu edemeyeceğinin kabulü gerekir⁶⁹.

c. Aracın, uyuşturucu madde veya ilgili mevzuatta belirlenen seviyenin üzerinde alkollü içki almış kişilerce veya aynı mevzuatta alkollü içki alamayacağı belirtilen kişilerce alkollü içki alınmak suretiyle kullanılması sırasında meydana gelen zararlar (B.4.c)

KTK. m. 48 ile uyuşturucu veya keyif verici maddeleri almış olanlar ile alkollü içki almış olması nedeniyle güvenli sürme yeteneklerini kaybetmiş kişilerin karayolunda araç sürmeleri yasaklanmıştır. İşletenler ve özellikle yolcu taşımacılığı yapanlar, otobüs sürücülerini ve yardımcı personeli özenle seçmek, onların her türlü özelliklerini bilmek, kişilik yapılarını, davranışlarını ve yaşam biçimlerini yakından takip etmekle yükümlüdürler. Zira TBK m. 66 hükmü hem adam çalıştıranların hem de organizasyon sahiplerinin ayrıca kusursuz sorumluluğunu da düzenlemektedir. Bu doğrultuda yolcu taşıma sorumluluğunu üstlenen kişilerin kötü alışkanlıkları görmezden gelinemez ve hukuken de asla bağışlanamaz. Hususiyle uyuşturucu ve keyif verici maddeler kullandıkları, alkolik oldukları saptananların kamu yararı için derhal işlerine son verilmesi gerekir. Yola çıkarken veya mola verilen yerde birçok yolcunun can sorumluluğunu üstlenmiş bir otobüs şoförünün içki içip direksiyona geçmesi kabul edilemez nitelik taşır. Söz konusu hal, en azından böyle bir durum içinde olan kişi yönünden dolaylı (ihtimali) kast derecesinde ağır bir kusur sayılmalıdır⁷⁰.

Genellikle sigorta rücu davalarında, sürücünün alkollü oluşu yeterli neden sayılmayıp, kazanın alkolün etkisi altında meydana gelip gelmediği araştırılmakta; başka bir deyişle alkollü araç sürme ile kazanın oluşu arasında “nedensellik bağı” aran-

sürücü tarafından kullanılırken, karıştığı kaza sonucu zarar gören üçüncü kişilere ödenen tazminatın rücuen tahsili istemine ilişkindir. Eldeki rücu davasında, hükme dayanak alınan Asliye Hukuk Mahkemesi'nin destekten yoksun kalma tazminatına ilişkin kararında hükmedilen tazminat miktarının hesabında sigortalı araç sürücüsünün kusur oranına isabet eden kısmın belirlenip belirlenmediği ve buna göre sonuçta sigorta şirketinin sigortalısından rücu edebileceği tazminat miktarının tespitinde sigortalı aracın sürücüsünün kazanın meydana gelmesindeki kusur oranının dikkate alınıp alınmadığı, uyumsuzluk konusudur.

Mahkemece hükme dayanak alınan, bilirkişi raporunda davacı sigorta şirketinin sigortalısına rücu edebileceği miktar belirlenirken Asliye Hukuk Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla belirlenen kusur durumu ile destekten yoksun kalma tazminatından sigortalı araç sürücüsünün kusuruna isabet eden kısım göz önüne alınarak hesaplama yapılmıştır. O halde, mahkemece, açıklanan bu rapora dayalı olarak ve hak sahiplerine ödeme yapan sigorta şirketinin ehliyetsiz araç kullanımı nedeni ile sigortalısına rücu hakkının sürücüsünün kusur oranı ile sınırlı olduğu da gözetilmelidir”. YHGK, T. 13.4.2011, E. 2011/17-2, K. 2011/140, Kazancı İçtihat Bankası.

⁶⁹ ÇELİK, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

⁷⁰ ÇELİK, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

maktadır⁷¹. Bu şekilde, oluşan kaza ile alkol veya keyif verici maddeler kullanımı arasında sebep-sonuç ilişkisi araştırılmak suretiyle bir hükme varılmaktadır. Şayet oluşan kaza, örnek olarak, alkol kullanımı olmasaydı oluşmayacaktı diyebileceğimiz durumda alkol kullanımı ile zararlı sonuç arasında nedensellik bağının oluştuğunun ve sonuç olarak sigortacının sigorta ettirenine rücu davası açabileceğinin kabulü gerekir. Nitekim hemen aşağıda bir örneğini verdiğimiz Yargıtay'ın yerleşik içtihatları da bu yöndedir⁷²:

“Dava, trafik kazasında kaynaklanan rücuen destekten yoksun kalma ve maluliyet tazminatı istemine ilişkindir. Davacı vekili sürücünün 4/8 oranındaki kusuruna göre ödediği tazminatların rücuen tahsilini talep etmiş, Nöroloji Uzmanı, Hukukçu ve İTÜ öğretim görevlisinden oluşan bilirkişi heyeti 14.7.2008 tarihli raporlarında “davalı sürücünün alkolün etkisi altında kaza yaptığı” belirtilmiştir. Mahkemenin de itibar ettiği, ceza davasında KGM fen heyetinden alınan 18.2.2005 tarihli raporda ise davalı sürücü “.....”nın 4/8, plakası belirlenemeyen araç sürücüsünün 4/8 kusurlu olduğu bildirilmiştir. 2918 sayılı KTK.’nin 48. maddesinde; alkollü içki alması nedeniyle güvenli sürme yeteneklerini kaybetmiş kişilerin karayolunda araç sürmelerinin yasak olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Zorunlu Mali Mesuliyet Sorumluluk Genel Şartlarının B.4.d maddesinde; tazminatı gerektirir olay işletenin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin veya motorlu aracın hatır için karşılıksız olarak kendilerine verilen kişilerin uyuşturucu veya keyif verici maddeler almış olarak aracı sevk ve idare etmeleri esnasında meydana gelmiş veya olay yukarıda sayılan kişilerin alkollü içki almış olmaları nedeniyle aracı güvenli sürme yeteneklerini kaybetmiş bulunmalarından ileri geliyorsa sigortacının sigorta ettirene rücu hakkı olduğu açıklanmıştır.

Bununla birlikte Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarının B.4.d maddesinin dayanağını teşkil eden KTK.’nin 48. maddesinin yasaklamayı düzenleyen ilk fıkrasında, alkollü içki almış olması nedeniyle güvenli araç sürme yeteneklerini kaybetmiş kişilerin karayolunda araç sürmeleri yasaklanmış olup, aynı maddenin 2. fıkrasındaki yönetmelik düzenlenmesine olanak tanıyan hükümde, yasaklama yetkisi yönetmeliğe bırakılmış olmadığından, Karayolları Trafik Yönetmeliğinin 97. maddesinde, yukarıda anılan yasa hükmü tekrarlandıktan ve müteakip, uyuşturucu veya keyif verici maddeler ile alkollü içkilerin oranlarının ne şekilde saptanacağı belirlendikten sonra, yasada yer alan hükmü dikkate almadan salt 0.50 promilin üstünde alınan alkol miktarına göre araç kullanma yasağı getirilmesinin yasal dayanağı bulunmadığından geçersiz bulunmaktadır. Geçersiz yönetmelik hükümlerinin yasaya aykırı bir şekilde genel şart olarak kabulü de mümkün değildir.

O halde, zararın teminat dışı kalabilmesi için kazanın meydana geliş şekli itibarıyla

⁷¹ ÇELİK, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

⁷² Y. 17. HD, T. 3.3.2011, E. 2010/5019, K. 2011/1888, Kazancı İçtihat Bankası.

sürücünün salt (münhasıran) alkolün etkisi altında kaza yapmış olması gerekmektedir. Diğer bir anlatımla sürücünün alkollü olması tek başına hasarın teminat dışı kalmasını gerektirmez. Üstelik böyle bir durumda hasarın teminat dışı kaldığının ispat yükü TTK'nın 1281. maddesi hükmü gereğince sigortacıya düşmektedir.

Yargıtay'ın yerleşik uygulamalarında; sürücünün aldığı alkolün oranının doğrudan doğruya sonuca etkisi bulunmadığından, mahkemece nöroloji uzmanı, hukukçu ve trafik konusunda uzman bilirkişilerden oluşan bilirkişi kurulu aracılığıyla olayın salt alkolün etkisiyle gerçekleşip gerçekleşmediğinin, alkol dışında başka unsurlarında olayın meydana gelmesinde rol oynayıp oynamadığının saptanması, sonuçta olayın tek başına alkolün etkisiyle meydana geldiğinin saptanması durumunda, oluşan hasarın poliçe teminatı dışında kalacağından davanın reddine aksi halinde kabulüne karar verilmesi gerekeceği ilkesi benimsenmektedir. (Bkz. YHGK 23.10.2002 gün ve 2002/11-768-840; YHGK 7.4.2004 gün ve 2004/11-257-212; YHGK 2.3.2005 gün ve 2005/11-81-18; YHGK 14.12.2005 gün 2005/11-624-713 sayılı ilamları). Somut olayda kazanın oluş şekli, tarihi ve yeriyile ilgili hususlarda bir çekişme bulunmamaktadır. TBK'nın 53. maddesi uyarınca Hukuk hâkimi, Ceza Mahkemesince tespit edilen kazanın oluşumunda plakası tespit edilmeyen araçta etkisi olduğuna dair maddi vaka olgusu ile bağlı olup, kesinleşen ceza davasında alınan 18.2.2005 tarihli rapor gereği davalı sürücü "....."nın 4/8, plakası belirlenemeyen araç sürücüsü 4/8 kusurlu olduğuna göre kazanın salt alkolün etkisi ile meydana geldiğinin kabulü mümkün değildir. Kaldı ki; 4/8 kusur oranına göre alınan aktüerya raporuna da davacı tarafın itirazı olmamıştır. Bu nedenle davanın reddi yerine yazılı şekilde kabulüne karar verilmesi doğru olmamıştır."

Kanımızca KTK. m. 48'e muhalefet edip yasal sınırları aşar şekilde alkol alıp bunun etkisiyle; yani aldığı alkolün sonucu olarak kazaya sebebiyet veren kişilerin, kusurları derecesi yönünden dolayı (ihtimali) kast içinde oldukları kabul edilerek hem hukuki hem de cezai sorumluluğuna bu açıdan gidilmesi yerindedir.

d. Tazminatı gerektiren olay, yolcu taşımaya ruhsatlı olmayan araçlarda yolcu taşınması veya yetkili makamlarca tespit edilmiş olan istiap haddinden fazla yolcu veya yük taşınması veya patlayıcı, parlayıcı ve tehlikeli maddeleri taşıma ruhsatı bulunmayan araçlarda, bu maddelerin parlama, tutuşma ve infilakı yüzünden meydana gelmiş ise (B.4.ç)

Sigorta ettirenler, evveleminde yolcu taşımaya ruhsatlı olmayan araçlarda yolcu taşıyorlarsa genel şartların söz konusu düzenlemesine göre; sigortacı, kaza durumunda üçüncü kişilere ödediği tazminat oranında sigorta ettirenine rücu edebilir. Belirtmek gerekir ki bu hükmün uygulanması bakımından da nedensellik bağının aranması gerekir. Salt ruhsatsız yolcu taşınması hususunda öngörülen yaptırımlar cezai olanlardır. Şayet kazanın oluşumu ile ruhsatsız kullanım arasında sebep-sonuç

ilişkisi kurulabilirse bu takdirde sigortacının sigorta ettirenine rücu hakkından bahsedilebilir.

Keza KTK. m. 65 hükmünde, taşıma sınırı üstünde yolcu ve yük alınması, gabari dışı ve dingil ağırlıklarının aşacak şekilde ve yol koşulları dikkate alınmadan yükleme yapılması yasaklanmıştır. Genel Şartlar B.4 maddesi (ç) bendinde de “*yetkili makamlarca tespit edilmiş olan istiap haddinden fazla yolcu veya yük taşınması*” rücu nedenleri arasında yer almış ise de Yargıtay kararlarına göre, sırf yükleme (istiap) sınırının aşılmış olması, sigortacıya sigorta ettirenine rücu hakkı bahşetmez. Ayrıca, kazanın oluşu ile yükleme sınırının aşılmaması arasında “sebeup-sonuç ilişkisi = nedensellik bağı” kurulabilmelidir. Bir diğer söyleyişle, kaza, yükleme sınırının aşılmaması sebebiyle meydana gelmiş olmalıdır⁷³ ki sigortacı sigorta ettirenine rücu edebilsin.

Bu izahatlarımızı esasen “*patlayıcı, parlayıcı ve tehlikeli maddeleri taşıma ruhsatı bulunmayan araçlarda, bu maddelerin parlama, tutuşma ve infilakı yüzünden meydana gelmiş olması*” ihtimali için de aynen geçerlidir.

e. Sigortalının rizikonun gerçekleşmesi halinde bu genel şartların B.1. maddesinde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmemesinden dolayı zarar ve ziyan miktarında bir artış olursa (B.4.d)

Yollama yapılan söz konusu genel şartlar B.1’de “*Hasar ve Tazminat*” yan başlığı ve hemen altında B.1.1. ile de **rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortalı ve/veya sigorta ettirenin yükümlülüklerini düzenlemeyi amaçlamıştır.**

Genel şartlardaki bu düzenlemeye göre sigortalı, rizikonun gerçekleşmesi halinde aşağıdaki hususları yerine getirmekle yükümlüdür:

(a) Bu sözleşmeye göre, sorumluluğunu gerektirecek bir olayı, haberdar olduğu andan itibaren on gün içinde sigortacıya ihbar etmek, kendisine yöneltilen istemi ise, derhâl sigortacıya bildirmek,

⁷³ **ÇELİK**, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı. “*Taşıtın ruhsatında belirtilen taşıma haddinden fazla yük ve yolcu taşınması sırasında meydana gelen zararların teminat dışı kabul edilebilmesi için, riziko ile istiap haddinden fazla yük yada yolcu taşıma arasında uygun “nedensellik bağı”nın bulunması ve kazanın salt bu nedenle meydana gelmesi gerekir. Başka bir anlatımla, sadece istiap haddinin aşılmış olması, rizikonun teminat dışı olduğu sonucunu doğurmaz. Ayrıca, bu hususun davacı sigorta şirketine kesin bir şekilde kanıtlanması gerekir.*” (Y. 11. HD, T. 2.11.2004, E. 1608, K. 10733). “*Aracın ruhsatında belirtilen istiap haddinden fazla yük ve yolcu taşınması halinde oluşan hasar ve zararlar sigorta güvencesi dışında bırakılmıştır. Ancak, Dairemiz, bu istisna hükmünü uygularken, gerçekleşen riziko ile istiap haddinden fazla yük ve yolcu taşıma arasında “uygun nedensellik bağı”nın bulunmasını ve ancak kazanın salt bu nedenle meydana gelmesi koşulu ile riziko ve hasarın sigorta güvencesi dışında olduğunu kabul etmektedir. Oysa, uzman bilirkişi raporunda istiap haddinin aşılmaması ile kaza arasında doğrudan sebep-sonuç ilişkisi bulunmadığı saptandığına göre, davanın kısmen kabulü gerekir.*” (YHGK, T. 5.12.2001, E. 2001/11-1109, K. 2001/1108). Kararlar için bkz. **ÇELİK**, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

(b) Sigortalı değilmişçesine zararın önlenmesi, azaltılması, artmasına engel olunması veya sigortacının poliçeden doğan rücu haklarının korunabilmesi için, imkânlar ölçüsünde önlemler almak ve bu amaçla sigortacı tarafından verilen talimatlara uymak,

(c) Rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sözleşme uyarınca veya sigortacının istemi üzerine, rizikonun veya tazminatın kapsamının belirlenmesinde gerekli ve beklenilecek olan her türlü bilgi ile belgeyi sigortacıya makul bir süre içinde sağlamak, ayrıca, aldığı bilgi ve belgenin niteliğine göre, rizikonun gerçekleştiği veya diğer ilgili yerlerde sigortacının inceleme yapmasına izin vermekle ve kendisinden beklenen uygun önlemleri almak ile sigortacının talebi üzerine, olayın ve zararın nedeni ile hangi hal ve şartlar altında gerçekleştiğini ve sonuçlarını tespiti, tazminat yükümlülüğü ve miktarı ile rücu hakkının kullanılmasına yararlı, elde edilmesi mümkün bilgi ve belgeleri gecikmeksizin vermek,

(ç) Zarardan dolayı dava yolu ile veya başka yollarla bir tazminat talebi karşısında kaldığı veya aleyhine cezai kovuşturmayla geçildiği hallerde, durumdan sigortacıyı derhal haberdar etmek ve tazminat talebine ve cezai kovuşturmayla ilişkin olarak almış olduğu ihbarname, davetiye ve benzeri tüm belgeleri derhal sigortacıya vermek,

(d) Sigorta konusu ile ilgili başka sigorta sözleşmeleri varsa sigortacılardan her birine rizikonun gerçekleştiğini bildirmek,

(e) Maddi hasarlı trafik kazalarında motorlu aracı tutanak düzenlemek üzere güvenli bir yere çekmek.

Yollama yapılan hükümde belirtilen yükümlülüklerin ihlal edilmesi sebebiyle ödenecek tutar artarsa, zarar görenlere bu sebeple yapılan ödeme ihlaldeki kusuru nispetinde sigortalıdan rücu tahsil edilir. Dolayısı ile bu ihtimalde de esasen sebep-sonuç ilişkisi önemli rol oynar.

Bu düzenlemeyi özel olarak KTK. m. 95/2 çerçevesinde genel olarak da sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmesindeki beyan yükümlülüğünü düzenleyen TTK. m. 1446, bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğünü düzenleyen TTK. m. 1447 ile koruma önlemlerini alma yükümlülüğünü düzenleyen⁷⁴ TTK. m. 1448 hükümleri çerçevesinde değerlendirmek ve buna göre sigortacının ZMMS'de sigorta ettirenine rücu imkânı ve oranını değerlendirmek gerekir.

⁷⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz. **KAYIHAN, Şaban**, "Alman ve Türk Özel Sigorta Hukukunda Sigorta Ettirenin Kurtarma Ödevi", AÜEHFD. C. IX, S. 1-2, 2005.

f. Tazminatı gerektiren olayın aracın çalınması veya gasp edilmesi sonucunda olması halinde, çalınma veya gasp edilme olayında sigortalının kendisinin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kusurlu olduğu tespit edilirse (B.4.e)

Bildiğimiz gibi KTK. m. 107/1 “çalınan veya gasbedilen araçlarda sorumluluk” yan başlığı ile şu hükme yer vermektedir:

“Bir motorlu aracı çalan veya gasbeden kimse işleten gibi sorumlu tutulur. Aracın çalınmış veya gasbedilmiş olduğunu bilen veya gereken özen gösterildiği takdirde öğrenebilecek durumda olan aracın sürücüsü de onunla birlikte müteselsilen sorumludur. İşleten, kendisinin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerden birinin, aracın çalınmasında veya gasbedilmesinde kusurlu olmadığını ispat ederse, sorumlu tutulamaz. İşleten, sorumlu olduğu durumlarda diğer sorumlulara rücu edebilir.”

KTK. m. 107/1-c. 2 hükmünün mefhum-u muhalifinden (karşıt anlamından), işleten veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişiler çalınma ve gasp olayından bir kusurları bulunmadıklarını kanıtlayamazlarsa, sorumlu olacakları sonucuna ulaşılacaktır. Böyle olunca da sigortacının, sigorta ettirenine rücu hakkı gündeme gelir⁷⁵.

Belirtmek gerekir ki yolculuk esnasında gasp ve soygun olayları, yalnız ıssız ve boş yollarda değil; kimi zaman ana yollarda bile gerçekleşebilmektedir. Örnek olarak, araca yolcu olarak binen kişiler, kendilerince uygun bir yere gelindiğinde yolcuları ve görevlileri tehdit ederek icbarla paralarını ve değerli eşyalarını alıp kaçabilmektedirler veya yola barikat kurup otobüsü durdurmakta, gasp ve soygun fiilini işleyebilmektedirler⁷⁶.

Gasp ve soygun sırasında soyguncuların şiddet uygulaması sonucu, ölen veya bedensel zarara uğrayan yolculara veya hak sahiplerine sigorta bedeli ödeyen sigortacı, hangi nedenlerle araç işleteni sigorta ettirene rücu edebilecektir?

Hemen belirtelim ki her olayda olduğu gibi, bu tür olaylarda da sigorta ettiren işleteni sorumlu tutabilmek için “sebep-sonuç” ilişkisi yani “nedensellik bağı” aranacaktır⁷⁷.

İşleten, niçin ve hangi durumlarda sorumlu tutulabilir? Bunun araştırması her somut olaya göre yapılmalı ve TMK. m. 4 bağlamında hakkaniyete uygun sonuçlara ulaşılmaya çalışılmalıdır. Örnek olarak, belli bir hat üzerinde düzenli yolcu taşımacılığı yapan tanınmış bir otobüs firmasının sürücüsü ve yardımcıları, yol boyunca durarak kimliği belirsiz kişileri yolcu olarak otobüse alırlarsa ve bu kişiler gasp ve soygun yaparlarsa, taşımacı, yardımcı kişilerden sorumluluğu nedeniyle sonucuna katlanmak

⁷⁵ ÇELİK, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

⁷⁶ ÇELİK, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

⁷⁷ ÇELİK, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

ve sigortacının açtığı rücu davasında tazminat ödemek durumunda kalabilir⁷⁸. Taşıyıcı taşıdığı kişi ve eşya ile ilgili gerekli önlemleri almakla ve yolcu ile eşya güvenliğini genel hukuk prensiplerine göre sağlamakla zaten yükümlüdür⁷⁹.

Netice itibarıyla, gasp ve soygun olaylarında, işletenin ve taşımacının ve eylemlerinden sorumlu tutulduğu kişilerin hukuken bağışlanmaz bir kusuru belirlenebiliyorsa ve ayrıca yolcuların uğradığı zararlar ile işletenin (taşımacının) ve yardımcı kişilerin ihmalleri arasında bir “sebe-sonuç” ilişkisi kurulabiliyorsa sigorta bedellerini ödeyen sigortacı, işletene ve taşımacıya karşı rücu hakkını kullanabilecek⁸⁰, aksi durumda rücu hakkına sahip olmayacaktır.

g. Bedeni hasara neden olan trafik kazalarında sigortalının veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin, tedavi veya yardım amaçlı sağlık kuruluşuna gitme, can güvenliği nedeniyle uzaklaşma gibi zorunlu haller hariç olmak üzere, olay yerini terk etmesi veya kaza tutanağı, alkol raporu vb. kazanın oluş koşullarına ilişkin gereken belgelerin düzenlenmesi yükümlülüğüne aykırı davranması halinde (B.4.f)

Bu düzenleme de esasen TTK. m. 1448’in düzenlediği ve sigorta ettirene yüklenen zararları önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğüne ilişkindir⁸¹. Dolayısıyla nedensellik bağı ile birlikte bu düzenleme ışığında genel şartların bu hükmü uygulama alanı bulabilir kanaatindeyiz.

SONUÇ

Halefiyet kurumu esasen bir borçlar hukuku kurumudur ve TBK. m. 127 ile genel olarak düzenlenmiştir. Halefiyet kurumu daima üçlü hukuki ilişkilerin var olduğu durumlarda gündeme gelir. Çünkü halefiyetin özünde, üçüncü kişinin asıl borçlu yerine borcu ifa etmesi veya etmek mecburiyetinde kalması durumu ortaya çıkar.

Özel sigorta hukukunda halefiyete ilişkin özel düzenleme TTK. m.1472 tarafından öngörülmüştür. Halefiyette sigortacı, ifa yaptığı oranda sigorta ettirenin yerine geçtiğinden yine aynı oranda sigorta ettirenin bütün haklarına halef olmakta ve dolayısı ile sigorta ettirenin lehine öngörülen mevcut yasal karinelere de istifade emek-

⁷⁸ ÇELİK, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

⁷⁹ “Taşıyıcının taşıdığı kişi ve eşya ile ilgili gerekli önlemleri alması ve özen göstermesi genel bir hukuk kuralıdır. Bu bağlamda davalı taşıdığı yolcuların güvenliğini sağlamak için kişileri ve eşyalarını denetimden geçirmekle yükümlüdür”. Y. 4. HD, T. 29.1.2003, E. 2002/10635, K. 2003/904, ÇELİK, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

⁸⁰ ÇELİK, Sigortacının İşletene Rücu Hakkı.

⁸¹ Bkz. KAYIHAN, Kurtarma Ödevi, sh. 515 vd..

tedir. Sigortacının ayrıca, sigorta ettirenin üçüncü kişiden isteyemeyeceği zararları halefiyet kurumundan yararlanarak talep edebilmesi de söz konusu değildir ve üçüncü kişi borçlunun durumunu ağırlaştıramaz. Sigorta şirketi, sigorta ettiren tarafından üçüncü kişiye karşı kullanılabilen def'i gibi savunma mekanizmalarını kullanma hakkına sahip olduğu gibi, zarara sebep olan üçüncü kişi dahi sigorta ettirene karşı sahip olduğu savunma mekanizmalarını sigortacıya karşı ileri sürülebilir. Halefiyet kurumu zenginleşme yasağının bir sonucu olarak sadece zarar sigortaları için kabul edilmiş bir kurum olup, zenginleşme yasağına yer olmayan can sigortalarında halefiyet gündeme gelmez.

Hukuk tekniği bakımından baktığımızda halefiyet kurumuna ilişkin üçüncü kişiye rücu değil, sigorta ettirenin haklarına sahip olması şeklinde anlaşılması daha isabetli olur. Zira KTK. m. 95/2 hükmünün bu yönden TTK. m. 1472 ile önemli farklılıklar içerdiği görülmektedir. TTK. m. 1472 ile düzenlenen kanundan doğan halefiyet ilkesine göre şayet sigorta rizikosunu, sigorta ettirenin kusuru olmaksızın üçüncü kişilerin kusuru ile vuku bulmuş olursa, kendi sigorta ettirenine sigorta tazminatını ifa eden sigortacı, bu ifası oranında sigorta ettirenin yerine geçer ve onun kusurlu üçüncü kişi/kişilere başvurma hakkına halef olur. Buna karşın, zaten sigorta rizikosunun oluşmasında kendi sigorta ettireni kusurlu ise sigortacı bu zararı tazmin eder ve bu durumda halefiyeti ya hiç gündeme gelmez ya da üçüncü kişinin müterafik kusuru çerçevesinde gündeme gelir (karş. TBK m. 51 vd.). Öte yandan, TTK. m. 1477/1 gereğince sigortacı, sigortalının, sorumluluk konusu olayı kasten gerçekleştirmesinden doğan zararlardan zaten sorumlu olmaz. Doğal olarak bu durumun ispatı külfeti sigortacıya aittir.

Zorunlu mali mesuliyet sigortası yönünden ise sigortacının sigorta ettirenin yerine geçmesi gibi bir durum detaylı olarak açıkladığımız üzere söz konusu değildir. Esasen sorumluluk sigortası niteliğinde olan bu sigorta türünde sigortacı kendi sigorta ettireni kusuru ile üçüncü kişiye zarar verdiği takdirde sigorta teminatı kapsamında işte bu üçüncü kişinin zararlarını tazmin eder. Bu itibarla TTK. m.1472 ile düzenlenmiş halefiyet hususu teknik ve hukuki yönden KTK. m. 95/2'de söz konusu değildir. Burada düzenlenen, esasen hangi ihtimaller gerçekleşirse sigortacı, üçüncü kişiye ödeme yaptığı oranda kendi sigorta ettirenine rücu edebilir keyfiyettir. İşte hukuki ve sigortacılık tekniği yönünden KTK. m. 95/2'nin sigortacının kendi sigorta ettirenine rücu hakkını düzenlediğinden; TTK. m. 1472 hükmünün ise sigortacının halefiyetini düzenlediğinden bahsedebiliriz.

Ayrıca, TTK. m. 1472 prensip itibarıyla zarar sigortalılarının aktif kısmına ilişkin bir düzenleme iken, KTK. m. 95/2 ile getirilen özel düzenlemenin zarar sigortalılarının pasif kısmına ilişkin bir düzenleme olduğunu görürüz. Bu konular hukuken bu açılardan ele alınmalı ve ZMMS genel şartlarındaki gerek bu konuya ilişkin hükümler ve gerekse diğer hükümler değerlendirilirken kanunun emredici hükümleri çerçevesinde değerlendirilmelidir.

KISALTMALAR

ABD	: Anabilim Dalı
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
c.	: cümle
E.	: Esas
HD	: Hukuk Dairesi
K.	: Karar
Karş.	: Karşılaştırınız
KTK.	: Karayolları Trafik Kanunu
m.	: madde
sh.	: sahife
TBB.	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK.	: Türk Ticaret Kanunu
S.	: Sayı
sh.	: sahife
T.	: Tarih
vd.	: ve devamı
Y.	: Yargıtay
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YİBK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
ZMMS	: Zorunlu Mali Mesuliyet Sigortası

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ARSLAN, Aziz Serkan.** “Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortalarından Doğan Rücu Davaları”, TBB. Dergisi. Sayı 88, 2010.
- BOZER, Ali.** Sigorta Hukuku. Ankara 1981. (Sigorta Hukuku).
- BOZER, Ali.** Sigorta Hukuku, Genel Hükümler - Bazı Sigorta Türleri. Ankara 2004. (Genel Hükümler).
- BOZKURT, Tamer,** Ticaret Hukuku C.IV, Sigorta Hukuku, Güncellenmiş 9. Baskı, Ankara 2016.
- ÇELİK, Ahmet Çelik.** “Sigortacının İşletene Rücu Hakkı”, <http://www.tazminathukuku.com/arastirma-yazilari/sigortacinin-isletene-rucu-hakki.htm>, (12.3.2016).

ÇEKER, Mustafa. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Sigorta Hukuku. 10. Baskı. Adana 2014. (Ders Kitabı).

ÇEKER, Mustafa. “*Sigortacının Rücu Hakkı*”, www.cu.edu.tr/.../sigortacinin%20rucu%20hakkı-mustafa%20çeker.doc, (5.3.2016). (Sigortacının Rücu Hakkı).

GÜVEL, Enver Alper / GÜVEL, Afıtap Öndaş. Sigortacılık. 5. Baskı. Ankara 2010.

KAYIHAN, Şaban. Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu. Ankara 2004.

KAYIHAN, Şaban. “*Alman ve Türk Özel Sigorta Hukukunda, Sigorta Ettirenin Kurtarma Ödevi*”, AÜEHFD. C. IX, S. 1-2, 2005. (Kurtarma Ödevi).

KENDER, Rayegan. Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku. Güncelleştirilmiş 14. Baskı. İstanbul 2015.

OMAĞ, Merih Kemal. Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti. İstanbul 2001.

ULAŞ, Işıl. Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku. 8. Baskı. Ankara 2012.